شەهیدکردنی

پێشەوا حوسەین

رَضِيَ ٱللَّهُ عَنۡهُ

ناوی کتێب: شەهیدکردنی پێشەوا حوسەین ﵁

ناوی نوسەر: علی خان

نۆرە وساڵی چاپ: سێیەم 1442 کۆچی

علي خان

شەهیدکردنی

پێشەوا حوسەین

رَضِيَ ٱللَّهُ عَنْهُ

ڕونکردنەوەی ڕاستیەکان، ڕۆشنکردنەوەی، لێڵیەکان، ڕەواندنەوەی شوبهەکان

چاپی سێیەم

١٤٤٢

بسم الله الرحمن الرحيم

ڕێخۆشکار

سوپا سی خوای مەزن دەکەم بەو شێوەیەی شایستەیەتی، صەڵات وسەلام لەسەر ڕێنمونیکاری مرۆڤایەتی کە موحەممەدی پەیامبەریەتی ﷺ، هەروەها لە سەر خۆ شەویستان وئازیزان و سەرخەرانی پەیامبەر ﷺ، کە خێزان وخانەوادە و هاوەڵەکانیەتی، وئەوانە شی شوێنیان کەوتون بە چاکی، دوای ئەوە:

خوێنەری سەنگین... ئەم کتێبەی بەردەستت چەند هەڵبژاردەیەکە لە کتێبی: «دەمێك لە مێژوی ئیسلام لە وەفاتی پەیامبەرەوە ﷺ تا کوشتنی حوسەین رضي الله عنه»، وئەو پرس وباسانەی تێدا دەرهێنراوە کە پەیوەستە بە کوشتنی حوسەینەوە، پاشان دەستکاری کراوە وبۆی زیاد کراوە ولێی کەمکراوە ولەکاتی بەراوردا ئەوەت زیاتر بۆ ڕون دەبێتەوە.

کتێبەکەمان ناولێنا: «**شەهیدکردنی ئیمامی حوسەین رَضِيَ ٱللَّهُ عَنْهُ، ڕونکردنەوەی ڕاستیەکان وڕۆشنکردنەوەی لێڵیەکان وڕەواندنەوەی شوبهەکان**».بە هیوای پڕکردنەوەی ئەو بۆشاییەی لەم بوارە هەستی پێدەکرێت، وبابەتەکە بە شێوازێکی زانستی نوسراوە جیاواز لە زۆربەی ئەو کتێبانەی لەم بارەیەوە نوسراون زۆرتر بایەخ بە وروژاندنی هەست وسۆز دەدەن، لە خوای بەرز ومەزن دەپاڕێمەوە ئەوەمان فێر بکات کە سودمان پێ دەگەیەنێت وسودیشمان پێ بگەیەنێت بەوەی کە فێرمان دەکات.

علی خان

مزگەوتی قازی **محمد** رَحِمَهُ ٱللَّهُ

عاشورای ١٤٣٤ کۆچی

پێشەکی

باسی کوشتنی حوسەین، نەیار وگروپە لارێکان هەر لە کۆنەوە قواستویانەتەوە بۆ مەرامی خراپ، نەك بە شوێنکەوتنی بەڵگە و نوری خوا، بەڵکو بە شوێنکەوتنی ئارەزوو و هەوا.

لە کاتێکدا خوای گەورە لە زۆر شوێنی قورئاندا ئامۆژگاری پێغەمبەری خوا ﷺ دەکات، کە شوێنی هەوا وئارەزوو نەکەوێت، بەڵکو شوێنی ئەوە بکەوێت کە لە لایەن خواوە بۆی دادەبەزێت، تەنها ئەوە ڕووناکی وهیدایەتە ، هەر ڕێگا وڕێبازێك لەوە لایدا تاریکی وسەرگەردانیە.

زۆر بەمان بیستوومانە کە پێغەمبەری خوا ﷺ فەرموویەتی: «ئوممەتەکەم دابەش دەبێتە سەر حەفتاو سێ بە شەوە، هەموویان لە ئاگرن تەنها دانەیەکیان نەبێت».

جا هەر یەك لەو گروپە لارێیانەی، کە هەن ئەڵێن: ئێمە ئەو کۆمەڵەیەین کە ڕزگاریان دەبێت. کەوابوو مرۆڤ چۆن هەقەکەیان بناسێت؟

خوای گەورە لە قورئاندا فێری ئەوەمان دەکا کە هیچ شتێك بە بانگەشە وئیدیعاکردن نیە، بەڵکو ئەبێت لێکۆڵینەوەی لێ بکرێت، لێکۆڵینەوەش بریتییە لە گەڕان بە دوای بە بەڵگەکاندا، کە تا چەند دروستن پاشان تا چەند بۆ ئەو مەبەستانە دەشێن.

خوای گەورە دەفەرموێ: ﴿يَـٰٓأَيُّهَا ٱلَّذِينَ ءَامَنُوٓا۟ إِن جَآءَكُمْ فَاسِقٌۢ بِنَبَإٍ فَتَبَيَّنُوٓا۟﴾ الحجرات:٦. واتە: « ئەی ئەوانەی باوەڕتان هێناوە، ئەگەر گوناهکارێك هەواڵێکی بۆ هێنان، ئەوا لێی بکۆڵنەوە تا بۆتان ڕوون دەبێتەوە».

بەڕاستی مێژووی ئوممەتی ئیسلامیش توشی تێئاخنی و شێواندن و تێکدانی زۆر هاتووە، بەهۆی ئەو کۆمەڵ وگروپانەی کە لە سەرەتای ئیسلامەوە دروست بوون، هەر کۆمەڵە و هەوڵی داوە بایەخ و گرنگی خۆی زیاد بکات و بەرز بکاتەوە لەسەر حیسابی بەرانبەرەکەی، ئەمەش کەلێنانێکی دروستکرد لە مێژووی گەورەکانی ئومەتەکەماندا.

لەنێو ئوممەتدا خەڵکانێك دەبینی سنوری شەرعی بەرزاندووە لە خۆشویستنی کە سایەتیەکاندا، هەبووە هاوەڵی پایەبەرز عەلی کوڕی ئەبو تالبی ﷺ زۆر خۆشویستوە، خۆشویستنێك کە سەری تەواو لێتێکداوە، ڕوداو و باس و هەواڵی ئاوهای لێوە گێڕاوەتەوە کە قبوڵناکرێ، لەهەمان کاتیشدا هەوڵی داوە لە بایەخی ئەوانی تر کەم بکاتەوە، وخەڵکانی تر بە دەستدرێژیکەر بۆ سەر مافەکانی عەلی ﷺ لەقەڵەم بدا، بەمە ستەمیان هەم لەخۆیان و هەم لە عەلی کرد، تەنانەت زیادەڕۆیی کردن لەو هاوەڵە بەڕێزە سەری کێشا بۆ وەچەکانیشی، کار گەیشتە ئەوەی بڵێن: ئیمامن و دیاری کراون و مەعصومن ، هەر وەکو چۆن پیغەمبەران مەعصومن علیهم السلام.

* ئەوە عەلیە ﷺ ئەڵێ: «خەڵکانێك بەڕادەیەك خۆشـیان دەوێم تا دەیانباتە ئاگرەوە، خەڵکانێکیش بەڕادەیەك ڕقیان لێم دەبێ تا دەیانباتە ئاگرەوە».(١)

* هەروەها ئەڵێ: «دوو کەس لە سەر من تیا ئە چن: کە سێکی زیادڕۆ لە خۆشەویستنم، کەسێکی زیادڕۆ لە ڕق لێبوونم»(٢).

ئەم جۆرە بیرکردنەوە و شێوە زیادەڕەویانەش -لەسەر ڕاسترین بۆچون- لە دوای نیوەی «سەدەی سێیەمی کۆچیەوە» سەریان هەڵداوە.

بەڵگەیەی ئەم ڕاسـتیەش ئەوەیە: ئەو ڕق لێبونەی نێوان عەلی ﷺ و هاوەڵە بەڕێزەکان، کە باسـی لێوە دەکەن، لە هەواڵ وڕیوایات وباسـە صەحیحەکاندا شتی وا نابینین، بەڵکو بە پێچەوانەوە، شتانی وامان بینی، کە بەڵگەن لەسـەر مەزنی ئاسـتی خۆشـویسـتنیان لە بۆ یەکتری، لەگەڵ بینینی چەندەها ڕوداوی پرشنگدار لە خۆشەویستی وخۆنەویستی وبرایەتی و دۆ ستایەتی ودڵ سۆزی وئامۆژگاری وژن وژنخوازی، بە ڕادەیەك کە هەر بە ویژدانێکی شـەیدای ڕاسـتی، ئەوانە ببینێت، ئەو وتە سـاختە و دەلەسـە دوژمناوی و ڕقاوی و بوغزاویانە بە درۆ دەخاتەوە..

---

(١) أخرجه ابن أبي عاصم في (السنة) برقم (٩٨٣)، وقال العلامة الناصرالدين الألباني (**إسناده صحيح على شرط الشيخين**). وانظر (نهج البلاغة) (٤٦٩) (١٠٨/٤)،و (مناقب الامام أمير المؤمنين) (محمد بن سليمان الكوفي) (٢٨٣/٢)،و (الأمالي)للطوسي (ص٢٥٦).

(٢) المصدر السابق برقم (٩٨٤)، وقال العلامة الألباني (اسناده حسن).

لەو وێنە پرشنگدارانە:

*** هەر سێ خەلیفە سەر ڕاستەکە: ئەبوبەکری صیددیق، عومەری کوڕی خەتتاب، عوسمانی کوڕی عەففان، هانی عەلی دەدەن لە بۆ خواستنی فاتیمە وبەشداریش دەکەن لە ئامادەکرن و شایەتیداندا:**

* **عەلی** رضي الله عنه **ئەڵێ:** « ئەبوبەکر و عومەر هاتنە لام و وتیان: بۆ نارۆی بۆ لای پەیامبەری خوا ﷺ و باسێکی فاتیمەی لا بکەی »[1].

* **هەروەها ئەڵێ:** پەیامبەری خوا ﷺ پێی وتم: « هەر ئێستا بڕۆ قەڵغانەکەت بفرۆشە و پارەکەییم بۆ بهێنە، تا پێداویستی ماڵ بۆ (خۆت) و (فاتیمە) ئامادە بکەم ».

عەلی رضي الله عنه ئەڵێ: منیش ڕۆیشتم و فرۆشتم بە عوسمانی کوڕی عەففان بە چوارسەد درهەمی ڕەشی کۆچی.

کاتێك کە پارەکەم لێوەرگرت و ئەویش قەڵغانەکەی لێوەرگرتم.

عوسمان وتی: ئایا من بۆ تۆ لە قەڵغانێك زیاتر ناهێنم وە تۆش بۆ من لە دیرهەم زیاتر ناهێنی؟ منیش وتم: بەڵێ.

ئەویش وتی: دە ئەو قەڵغانە دیارییە لە منەوە بۆ تۆ.

منیش قەڵغانەکە و پارەکەم هێنا و ڕۆیشتم بۆلای پەیامبەری خوا ﷺ قەڵغان و درهەمەکانم خستە بەردەستی و باسی ئەوەی عوسمانم بۆ کرد

---

(١) أمالي للطوسي، ص٣٩، بحار الأنوار (٩٣/٤٣).

، ئەویش دوعای خێری بۆ کرد، پاشـــان مشـــتێکی لە درهەمەکان گرت و بانگی ئەبوبەکری کردو دای بە دەســتیەوە و فەرمووی: « ئەی ئەبوبەکر بەم درهەمانە هەندێ پێداویستیی ماڵ بۆ کچەکەم بکڕە »[1].

* **عەلی** ﵁ **ئوم کەلسومی کچی لە عومەری کوڕی خەتاب** ﵁ **مارە دەکات، خوا لە هەمویان ڕازی بێ**[2].

* **عەلی** ﵁ منداڵەکانی بەناوی براو خۆشەویستە دینیەکانیەوە ناو دەنێت: ئەبو بەکری صـــــدیق، عو مەری کوڕی خە تاب، عو سمانی کوڕی عەففان[3]، هەروەها ستایشیان دەکات:

عەلی ﵁ ئەڵێ: « بەڕاستی ئە من هاوەڵانی پەیامبەرم ﷺ بینیوە، دە بەخوا کەســتان لەوان ناچـن، ســوێند بەخوا بەهۆی دونیا نەویســتیانەوە دەیانتبینی بەیانیان سەر و قژیان شێواو و تۆزاوی بوو ، شەوانیشیان بە شەو نوێژ و سوژدە و ڕاوە ستانەوە زیندو دەکردەوە، جارێك گۆنایان و جارێك نێو چـــەوانیان لەزەوی دەنا [بۆ دەربڕینی ملکەچـــی و زەلیلی بۆ خوای بەرز و پیرۆز]، کە باســـی ئاخیرەتیان بۆ دەکرا وەکو ئەوە وابوو بەســـەر زوخاڵ [ڕ شکۆ] ەوە وە ستابن، بەهۆی درێژی و زۆری سوژدەکانیانەوە خەویان لێ نەدەکەوت، وەکو ئەوەی شـــتێکی ڕەق لە نێو چـــاوانیان بێت و تێیدا

---

(١) كشف الغمة (٣٦٩/١)، (بحار الأنوار) (١٣٠/٤٣).

(٢) فروع الكافي كتاب النكاح، باب تزويج أم كلثوم (٣٤٦/٥)، و فرو ع الكافي كتاب الطلاق، باب المتوفى عنها زوجها (١٢٠/٦). وقبلها البيهقي في الســـنن الكبرى (٦٣/٧)، مصـــنف عبدالرزاق (٦/ ١٦٣).

(٣) أنظر كتب الأنساب كـ«عمدة الطالب» لابن عنبة، و«الأنساب» للسمعاني.

بســورِێتەوە و نەهێڵێت بخەون و پشــویەك بدەن، هەرکە باســی خوا بکرایە فرمێســـك بە چــاوەکانیاندا دەهاتە خوارەوە و دەم و چــاویانی تەڕ دەکرد ودەلەرزان و دەهەژان وەکو چۆن دار لە ڕۆژی بای توند دا دەلەریتەوە)).

عەلی منداڵی هەبوو بەناوی ئەبوبەکر و عومەر و عوسمان، ئەبوبەکر و عوسمانی لەگەڵ حوســـەین لەڕوداوی (طف)دا کوژران، بەڵام عومەریان تەمەنی زۆرتر کرد[1].

* * *

---

(١) بحار الأنوار (٤٢/٧٤)، الشجرة الزكية في الأنساب (٤١٣).

هاوەڵان هەمویان برای یەك بوون

یەکێك لە گەورەترین درۆکانی مێژوو، گومانی ئەو گومان لە دڵانەیە کە وائەزانن هاوەڵانی پەیامبەر ﷺ ڕقیان لە یەکتر بووە ودوژمنایەتیان لە ئاست یەکتردا پەنهان کردووە!!

ئای بەڕاستی گومانێکی پوچە، زۆر دوورە لەوەی خوای پەروەردگار لەقورئاندا ڕوونی کردۆتەوە ودەفەرموێت: ﴿كُنْتُمْ خَيْرَ أُمَّةٍ أُخْرِجَتْ لِلنَّاسِ تَأْمُرُونَ بِالْمَعْرُوفِ وَتَنْهَوْنَ عَنِ الْمُنْكَرِ وَتُؤْمِنُونَ بِاللَّهِ﴾ [آل عمران:١١]. واتە: «بەڕاستی ئێوە چاکترین ئوممەتێکن بۆ خەڵکی هێنرابێتە دی، فەرمان بە چاکە دەکەن و جڵەوگیری لە خراپەیش دەکەن و باوەڕی دامەزراو و بەخوا دەهێنن». یان ئەوەی کە پەیامبەری خوا ﷺ دەفەرموێت: «خير الناس قرني»[(١)]، واتە: «باشترینی خەڵك، خەڵکانی سەردەمی منن».

بێگومان مێژووی موسوڵمانان پێویستی بە نوسینەوەیەکی سەر لەنوێ هەیە، بەوەرگرتنی لە سەرچاوە پاك و پوختەکانیەوە. بە تایبەتتر لەو جێگایانەی، کە مێژوونوسە ناموسڵمانە هەواڵ هەڵبەستەکان نوسیویانەتەوە، لە کاتێکدا دەزانین، کە ئوممەتی ئیسلامیمان دەوڵەمەندترین ئوممەتە بە ناوەڕۆکی مێژووەکەی و هەمووی بە سەنەدی چەسپاو لە لەناوچون پاراستووە.

---

(١) صحيح البخاري كتاب الشهادات، باب لا يشهد على شهادة جور اذا أشهد حديث رقم (٢٥٠٩).

ئەبێت مێژو بە وردی بخوێنینەوە

ئەبێت مێژوو بخوێنینەوە وەك خوێندنەوەی فەرمودەکانی پەیامبەر ﷺ. جا ئەگەر ئێمە بمانەوێت فەرمودەکانی پەیامبەر ﷺ بخوێنینەوە، دەبێت بگەڕێین بەدوای چەسپاوی هەواڵەکە، ئایا لە پەیامبەری خواوە هەواڵی وا چەسپاوە یا نەء؟

هەرگیزیش ناتوانین ڕاستی و چەسپاوی فەرمودەکانی پەیامبەر ﷺ لە هەڵبەستە و بێ بناغەکان جیا بکەینەوە، هەتا تەماشای سەنەد و دەقی هەواڵەکە نەکەین. چونکە زانایان گرنگی زۆریان بە فەرمودە و هەواڵخوانەکانی داوە و بەدوای فەرمودەکانیاندا ڕۆیشتوون و پاڵاوتوویانە، دوایش بڕیاریان لەسەری داوە و صەحیح و ضعیفیان لەیەکتر جیاکردۆتەوە، ئا لێرەشەوە فەرمودەکانیان لەو شتانە پاککردۆتەوە کە بە درۆوە یان بەهەر شێوازێکی تر خراوەتە سەری.

بەڵام مێژوو جیاوازە لە فەرمودە، دەبینین زۆرێك لە ڕیوایەتەکانی مێژوو سەنەدی هەر نیە، جاری واش هەیە سەنەدی هەیە، بەڵام هیچ کام لەو ڕاویانەی کە لەناو ڕیوایەتەکەدا هەن ژیاننامەیان دیار نیە، هیچ یەکێکیش لەزانایان نابینین بە باشی یان بە خراپی ، بە مەدح و یان بەزەم (جرح و تعدیل) باسیانی کردبێت، جا لەم حاڵەتەشدا بڕیاردان لە سەر ئەو ڕیوایەتە قورسە، چونکە حاڵ و باری هەندێك لە پیاوانی سەنەدەکە نادیارن.

بەیعەت دەدرێ بە یەزیدی کوڕی موعاویە :

لە سالّی پەنجا و شە شی کۆ چی دا، موعاویە بڕیاریدا خەڵکی دوای خۆی بەیعەت بدەن بە یەزیدی کوڕی، ئا لێرەدا موعاویە لە ڕێچـــکەی ئەوانەی پێش خۆی لایدا، چونکە پەیامبەری خوا ﷺ کارەکەی هەروا هێشتەوە یا ئەبوبەکری دانا، پاشـــان ئەبوبەکر هاتوو و عومەری دەســـت نیشـــان کرد، دوای ئەو عومەر هات و شەش کەسی دەست نیشان کرد وبەڵام سەعیدی کوڕی زەیدی لێدەرکردن چونکە کوڕی مامی خۆی بوو، لەگەڵ عەبدوڵلای کوڕی دا، دوای ئەویش عوسمان هات و کەسی دیاری نەکرد، ئینجا عەلی هات، ئەویش دیسانەوە کەسی دەست نیشان نەکرد، حەسەنیش وازی لیّ هێنا بۆ موعاویە.

بۆیە بە موعاویەیان ووت: یان ئەوەتا وازی لیّ بێنە، وەکو چۆن پەیامبەری خوا ﷺ کردی، یان ئەوەتا وەك ئەبو بکری صـــدیق بکە و کەســـێك دابنیّ کە خزمی خۆت نەبیّ، یان وەك عومەر بکە؛ کارەکەی دایە دە ست شەش کە سەوە خزمی خۆی نەبوون، یان ئەوەتا وازبێنە با موســـڵمانان خۆیان یەکێك هەڵبژێرن، بەڵام موعاویە ڕازی نەبوو ئیلا هەر دەبێت دوای خۆی (یەزید)ی کوڕی جێنشین بێت[1].

پیّ ئەچیّ لایەنە چاکەکەی هەڵنەبژاردبیّ، لە ترسی ئەو شەڕ و ئاشوبەی لە کە لە شـــورادا دەکەوتەوە، گوێڕایەڵی و ئاســـایش و ســـەقامگیریشـــی لەو لایەنەدا دەبینیەوە کە یەزیدی کوڕی تێدابووە[2] ئەمە ئەگەر واش بیّ هەر ڕاســـت نییە، بەڵکو هەق لە شورادایە.

---

(١) رواه خليفة بن خياط في طبقاته(ص ٥٢)، من طريق جويرية بنت أسماء عن أشياخ أهل المدينة.

(٢) أنظر: (مقدمة ابن خلدون) فصل في ولاية العهد (ص ١٦٦).

هەڵوێستی ئەهلی سوننەت و جەماعەت لە بەرامبەر بەیعەتدان بە یەزیدی کوڕی موعاویە :

ئەهلی سوننە و جەماعە ئەڵێن: بەیعەتەکە دروستە، بەڵام ئەم بەیعەتە عەیبدار دەکەن بەهۆی ئەم دووشتەوە:

یەکەم: ئەڵێن ئەمە شـــتێکی تازە بو، کە خیلافەتی داوەتە کوڕەکەی خۆی، وەکو ئەوەی ئیتر خیلافەت ببێت بە ویراســەت، ئەمە دوای ئەوەی بە شورا یا دەستنیشانکردنی جگە لە خزم بووە، ئەی چ جای ئەوەی نزیکێکت بێ و کوڕێکی ڕاســـتەوخۆی خۆتیش بێ، لەم ڕوانگەیەوە ئەم مەبدەئە ڕەدکرایەوە بە بێ لەبەر چـــاوگرتنی کەســـەکە، ئەوان ئەو مەبدەئەیان ڕەت کردەوە کەوا کارەکە ببێتە ویراسەت.

دووەم: خەڵکی لە (یەزید) شـــیاوتر هەبوون بۆ خیلافەت، وەکو ئیبن عومەر و ئیبن زوبەیر و ئیبن عەبباس و حوسەین، جگە لەمانەش هی تر زۆرن.

ســـــەبارەت بە دید و بۆچـــونی موبتەدیعەکان، ئەوان وا دەبینن کە ئیمامەت و خیلافەت تەنها لە عەلی و کوڕەکانیدا دەبێت، هەربۆیە ئەوان بەیعەتەکەی یەزید بەتەنها عەیبدار ناکەن، بەڵکو هەموو بەیعەتێك ڕەتدەکەنەوە کە نەدرێت بە عەلی و کوڕەکانی، هەر لە سەر ئەو ئە سا سەش ئەوان بەیعەتەکەی ئەبوبەکر و عومەر و عوسمان و موعاویە هەر هەموویان بە نادرو ست دەزانن، بەبێ لەبەر چاو گرتنی بەیعەتدەرەکە. چونکە ئەوان ئەڵێن خیلافەت و ئیمامەت دیاریکراوە بۆ عەلی و کوڕەکانی هەتا ڕۆژی قیامەت.

ئایا یەزید شیاو بووە بۆ خیلافەت؟

ئیبن کەسیر چیرۆکی عەبدوڵڵای کوڕی موتیع و هاوەڵەکانی دەگێڕێتەوە کە ڕۆیشـــتوون بۆلای موحەممەدی کوڕی حەنەفیە -کە کوڕی عەلی کوڕی ئەبو تالبە و برای حەسەن و حوسەینە لە باوکەوە-، ویستویانە ڕازی بکەن بۆ لابردنی یەزید، ئەویش قایل نەبووە، ئیبن موتیع وتی: یەزیدی کوڕی موعاویە مەی دەخواوەتەوە و نوێژ ناکات.

موحەممەدیش وتی: من ئەوەم لێ نەبینیوە کە ئێوە باسی دەکەن، ئەمن ڕۆیشتومەتە لای و ماومەتەوە، بەردەوامە لەسەر نوێژکردن، هەوڵی خێر و چاکەی دەدا، پرسیاری فیقهی دەکرد و سوننەتەکانی جێ بەجێ دەکرد.

وتیان: ئەوە لەبەر تۆ خۆی وا دەرخستووە.

موحەممەدی کوڕی حەنەفیەش وتی: با شە چی من ترساندی و هیوای چـی لێکردووم؟ ئێوە هەرگیز ئەوانەتان لێی بینیوە کە باســی لێوە دەکەن؟ ئەگەر ئەو کارانەی بە پێش چـــاوی ئێوەوە کردبێت، ئەوا بێگومان ئێوەش شــــەریکی وین، ئەگەریش ئەوانەتان لێ نەبینیوە ئەوا بۆتان حەڵاڵ نییە شایەتی لەسەر شتێك بدەن کە نازانن و نەتان بینیوە.

ئەوانیش وتیان: ئەوە لای ئێمە ڕەوایە، گەر چی نەشمان بینیوە.

موحەممەدی کوڕی حەنەفیە وتی: خوا ئەمە بە شـــایەتی قبوڵ ناکات، ئینجا ئەو فەرمایشـــتەی پەروەردگاری بۆ خوێندنەوە کە دەفەرموێ: ﴿إِلَّا مَن شَهِدَ بِٱلْحَقِّ وَهُمْ يَعْلَمُونَ﴾ { الزخرف: ٨٦ }.

جا ئەو فاسیقیەی دراوەتە پاڵ یەزید وەك مەی خواردنەوە و یاریکردنی لەگەڵ مەیمون و خراپەکاری و.. هتد، هیچیان بەسەنەدێکی صەحیح لێوەی سـابت نەبوون، بۆیە بڕوا بەمە ناکرێ و ئەسـڵ باشـییە، ئیتر خوا زانا و شـارەزاترە بە حاڵی یەزید، ئەمەش بەلای ئێمەوە گرنگ نییە، ئەوە لە بەینی خۆی و خوای خۆی دایە.

گریمان مەسـەلەکە ئاوهاش بوبێ، خۆ فاسـقێتی ئیمامیش خروج لێکردنی واجب ناکات ئا بەو شێوەیەی کە ڕویداوە، وەك دواجار باسی لێوە دەکەین.

بەیعەت دەدرێت بە یەزید وحوسەینیش ڕەدی دەکاتەوە

ئەوەبو لە ساڵی ٦٠ی کۆچی و لە تەمەنی ٣٤ ساڵیدا بەیعەت درا بە یەزیدی کوڕی موعاویە، بەڵام حوسـەینی کوڕی عەلی و عەبدوڵڵای کوڕی زوبەیر بەیعەتیان پێنەدا، کاتێك داوایان لێکرا بەیعەت بدەن، عەبدوڵڵای کوڕی زوبەیر وتی: ئەم شـەو بیرێکی لێدەکەمەوە و بەیانی ڕای خۆمتان پێ ئەڵێم، وتیان: باشـە، ئیتر هەر کە شـەو داهات لە مەدینەوە بەرەو مەککە هەڵهات و بەیعەتی نەدا.

کاتێك هاتن بۆ لای حوسەینی کوڕی عەلی، وتیان: بەیعەت بدە.

وتی: من بە نهێنی بەیعەت نادەم، بەڵکو بە ئا شکرا و بە پێش چاوی خەڵکیەوە بەیعەت ئەدەم.

وتیان: باشـــە، ئەویش هەر کە شـــەو هات، بە دوای عەبدوڵڵای کوڕی زوبەیرەوە هەڵهات.

خەڵکی عێراق نامە بۆ حوسەین دەنێرن :

گەیشـــتە خەڵکی عیراق کە حوســـەین بەیعەتی بە یەزیدی کوڕی موعاویە نەداوە، ئەمانیش یەزیدی کوڕی موعاویەیان ناوێت، بەڵکو معاویەشیان ناوێت، تەنها عەلی و کوڕەکانی نەبێت -ڕەزای خوایان لێبێت- کەسیان ناوێت، ئەوە بوو هەر هەموویان نامەیان دەنارد بۆ حوسەینی کوڕی عەلی و تێیدا دەیان نوســـی: ئێمە بەیعەتمان بە تۆ داوە و تۆ نەبێت کەسمان ناوێت و بەیعەتی یەزیدیش لە گەردنمان نەما بەیعەتەکەمان بۆتۆیە، ئیتر نوسراو و نامەکان ئەوەندە زۆر بوون گەیشتنە زیاتر لە پێنج سەد نامە، هەر هەمووی لە خەڵکی کوفەوە دەهات و داوایان لێدەکرد بێت بۆ لایان.

حوسەین موسلیمی کوڕی عەقیل دەنێرێت :

بۆ ئەو مەبەستە حوسەینی کوڕی عەلی، ئامۆزاکەی خۆی: موسلیمی کوڕی عەقیلی کوڕی ئەبوتالبی نارد بۆ هێنانی هەواڵ و ڕاســـتی و ڕوونی مەســـەلەکە، کە موســـلیمی کوڕی عەقیل گەیشـــتە کوفە دەســـتی کرد بە پرســـیار کردن، بۆی دەرکەوت خەڵکی یەزیدیان ناوێ و حوســـەینی کوڕی عەلیان دەوێت، دوایی لەماڵەکەی هانیئی کوڕی عوروەدا مایەوە، ئیتر خەڵك کۆمەڵ کۆمەڵ و تاك تاك دەهاتن و بەیعەتیان دەدا بە موســـلیمی

کوڕی عەقیل لە جیاتی حوســـەینی کوڕی عەلی ڕەزای خوا لە هەموویان بێت.

لەوکاتەدا نوعمانی کوڕی بەشیر ئەمیری کوفە بوو، هەرکە هەواڵەکەی پێگەیشت، وا موسلیمی کوڕی عەقیل لە بن دەستیانە و خەڵك دێن و لە جیاتی حوسەین بەیعەتی پێ دەدەن، وای پیشاندا کە هیچی نەبیستووە و پەی بەو باسە نەبردووە، کار گەیشتە ئەوەی هەندێك لەدەور و دەستەکەی چوون بۆلای یەزید و هەواڵەکەیان پێدا، کە خەڵك بەیعەت دەدەن بە موسلیم و نوعمانی کوڕی بەشیریش خۆی کەڕ کردووە.

عوبەیدوڵڵای کوڕی زیاد دەکرێت بە ئەمیری کوفە :

بەوهۆیەوە یەزید فەرمانی دا نوعمانی کوڕی بەشیر لەسەر کار لاببرێت و عوبەیدوڵڵای زیادی کرد بە ئەمیری کوفە، خۆی ئەمیری بەســـرە بوو کوفەشی خستە پاڵی تا ئەم کێشەیە چارەسەر بکات، ئەوەبوو عوبەیدوڵڵای کوڕی زیاد لە شـەودا گەیشـتە کوفە و دەم و چـاوی هەلپێچـابوو، هەر کە بەلای خەڵکێکدا تێدەپەڕی و سەلامی لێدەکردن دەیانوت: وعليك الـسلام، ئەی کچـەزاکەی پەیامبەری خوا ﷺ، وایان دەزانی حوسـەینە و بەنهێنی و دەم هەڵپێچــراوی هاتووە، ئیتر عوبەیدوڵڵای کوڕی زیاد زانی مەســـەلەکە جدیە و خەڵکیش چـــاوەڕێی حوســـەینی کوڕی عەلی دەکەن، گەڕایەوە کۆشکەکەی، خزمەتکارێکی خۆی نارد بەڵکو هەواڵێکی مەسەلەکە بێنێ و بزانێ سەر مەسەلەکە کێ بەڕێوەی دەبا؟

ئەویش ڕۆیشت بەو پێیەی کە ئەم پیاوە لە ناوچەی ((حمص))ـەوە هاتووە و سێ هەزار دیناری پێیە بۆ یارمەتیدانی حوسەین ﵁، ئا بەو شێوەیە دەستی کرد بە پرسیارکردن تا ماڵەکەی هانیئی کوڕی عوروەیان پێ شاندا، کە چووە ژورە مو سلیمی کوڕی عەقیلی بینی و بەیعەتی پێدا و سێ هەزار دینارەکەشی پێدا، بەو شێوەیە چەند ڕۆژێك سەردانی کردن هەتا بە تەواوی زانی چیان بەدەستەوەیە، پاشان گەڕایەوە لای عوبەیدوڵلای کوڕی زیاد و دەنگ و باسەکەی بۆ گێڕایەوە.

دەرچوونی حوسەین ﵁ بۆ کوفە :

دوای سەقامگیر بوونی بارودۆخەکە و بەیعەتدانی خەڵکێکی زۆر بە موسلیمی کوڕی عەقیل، ناردی بە دوای حوسەیندا کە بەڕێ بکەوە کاروبارەکە ئامادە باشە، ئەوەبوو حوسەینی کوڕی عەلی ﵁ لە ڕۆژی تەرویەدا دەر چوو بەروە و کوفە، عوبەیدوڵلاش بەو کارەی مو سلیمی کوڕی عەقیلی زانی بوو بۆ یە گوتی: هانیئی کوڕی عوروەم بۆ بێنن، ئەوانیش هێنایان و پرسیاری لێکرد:

موسلیمی کوڕی عەقیل لە کوێیە؟ وتی: نازانم.

ئەویش بانگی (مەعقەل)ی خزمەتکاری هانیئی کرد، کە هاتە ژورەوە، پێی وت: ئەمە دەنا سی؟ وتی: بەڵێ، کە نا سیەوە پە شیمان بوویەوە و زانی مەسەلەکە فێڵی عوبەیدوڵلای کوڕی زیاد بووە، عوبەیدوڵلای کوڕی زیاد پێی وت: موسلیمی کوڕی عەقیل لە کوێیە؟!

وتی: بەو خوایە ئەگەر لە ژێر پێکانم بێت بەرزی ناکەمەوە، کە وای ووت عوبەیدوڵلای کوڕی زیاد پیای کێشا و فەرمانی دا زیندانی بکرێ.

خەڵکی کوفە پشتی موسلیمی کوڕی عەقیل بەر دەدەن

کە هەواڵەکە گەیشـــتە موســـلیمی کوڕی عەقیل، بە چـــوار هەزار ســـەربازەوە لەگەڵ خەڵکی کوفەدا دەوری کۆشـــکەکەی عوبەیدوڵلایاندا، جا لەوکاتەدا عوبەیدوڵلا زۆرێك دەم ســـپیەکانی کوفەی لە لابوو، بۆیە پێی ووتن: ئەو خەڵکە لە موسلیمی کوڕی عەقیل پاشگەز بکەنەوە، بەڵێنی پارە و پوڵیشـــی پێدان و هەڕەشـــەی ســـوپای شـــامی لێکردن، ئەوەبوو ئەو دەم سپیانە دەستیانکرد بە هەڵگەڕانەوە و پا شگەز کردنەوەی خەڵك، ئیتر هەر دایکە و دەهات و کوڕەکەی خۆی ئەبردەوە، هەر پیاو و دەهات و براکەی خۆی ئەبردەوە، هەر سەرۆك خێڵە و دەهات و خەڵکی پاشگەز دەکردەوە، تا وای لێهات لە کۆی چوار هەزار کە لەگەڵی بوون، تەنها سی کەس مایەوە ! تەنانەت خۆری ئەو ڕۆژە ئاوا نەبوو موســـلیمی کوڕی عەقیل تەنیا کەوت، خەڵك هەمووی ڕایکرد، وای لێهات بە ناو کۆڵانەکانی کوفەدا دەڕۆیشـــت نەیدەزانی بۆ کوێ بڕوات، تا دای لە دەرگای ماڵی ئافرەتێك لە خێڵی (کیندە) و پێی وت: ئاوم دەوێ؟ ئەویش پێی سەیر بوو، وتی: تۆ کێی؟ وتی: من موســـلیمی کوڕی عەقیلم، هەواڵ و ســـەربوردەی خۆی بۆ گێرایەوە، کە خەڵك لێی هەڵگەڕاونەتەوە و ســـەریان نەخســـتووە و پشـــتیان داوەتە ئاوە و حوســـەینیش وا لە هاتننە، چـــونکە ئەم ناردبویە شـــوێنیە کە بکەوێتەڕێ،

ژنەکە بردیە ماڵەوە و خانوویەکی چـــەپیان هەبوو لەوێی دانا و ئاوی بۆ هێنا، بەڵام کوڕەکەی هەســـتا و ئیخباری کرد، شـــوێنەکەی ووت بە عوبەیدوڵڵای کوڕی زیاد، ئەویش هەفتا پیاوی بۆنارد و دەوری ماڵەکەیان گرت، هەندێك شـــەڕی لەگەڵ کردن بەڵام دواجار-دوای ئەوەی پەیمانی نەکو شتنی لێوەرگرتن خۆی دا بەدە ستەوە بردیان بۆ کۆ شکی ئەمیر-، کە ڕۆیشتە ژورەوە، عوبەیدوڵڵای کوڕی زیاد هۆکاری ئەم کارەی لێپرسی؟

وتی: بەیعەتێك لە گەردنماندایە بۆ حوســـەینی کوڕی عەلی. ئەویش وتی: بۆ مەگەر بەیعەتێکی یەزید لە گەردنتدا نییە؟ پاشان وتی: دەتکوژم.

مو سلیم وتی: ڕێگە بدە با وە سیەت بکەم. وتی: با شە وە سیەت بکە، چاوی گێڕا، عومەری کوڕی سەعدی کوڕی ئەبی وەقا صی بینی، پێی وت: تۆ نزیکترین کەســـی منی کە بە خز ما یەتی بە من دە گەی وەرە با وە سیەتێکت بۆ بکەم، بردیە سو چێکی ژورەکەوە و پێی ووت کە: کە سێك بنێرێت بۆلای حوســـەین بەڵکو بگەڕێتەوە، عومەری کوڕی ســـەعدیش ڕاســـتەوخۆ پیاوێکی نارد کە بە حوســـەین ڕابگەیەنێت کار لەکار ترازاوە و خەڵکی کوفە فێڵیان لێکردووە.

موســـلیم لەو کاتەدا ووتە بەنرخە بەناوبانگەکەی خۆی ووت: (بە خاوخێزانتەوە بگەڕێوە، خەڵکی کوفە فریوت نەدەن، لە ڕاســـتیدا خەڵکی کوفە درۆیان لەگەڵ تۆ ولەگەڵ منیش کرد، درۆزنیش خاوەن قســـەی خۆی نییە).

له ڕۆژی عەرەفە موسلیمی کوڕی عەقیل کوژرا، حوسەینیش لە ڕۆژی تەرویەدا کەوتبووە ڕێ، کە دەکاتە ڕۆژێك پێش کوشتنی موسلیمی کوڕی عەقیل.

بەرهەڵستی هاوەڵان لە دەرچوونەکەی حوسەین :

زۆرێك لە هاوەڵان هەوڵیاندا نەهێڵن حوسەینی کوڕی عەلی بڕوات، لەوانە: عەبدوڵڵای کوڕی عومەر، و عەبدوڵڵای کوڕی عەبباس، و عەبدوڵڵای کوڕی عەمری کوڕی عاص، و ئەبو سەعیدی خودری، و عەبدوڵڵای کوڕی زوبەیر، و موحەممەدی کوڕی حەنەفیەی برای، هەموو ئەمانە کە زانیان حوسەین نیازی کوفەی هەیە ڕێگریان لێکرد، **ئەمەش ووتەی هەندێکیانە:**

١. عەبدوڵڵای کوڕی عەبباس:

کە حوسەین ویستی بڕوات، عەبدوڵڵای کوڕی عەبباس پێی وت: لەبەر ئەوە نەبێت خەڵك گاڵتەمان پێ بکات، بە توندی دەمگرتی و نەمدەهێشت بڕۆی.

٢. ئیبن عومەر:

شەعبی دەڵێ: ئیبن عومەر لە مەککەدا بوو هەواڵی پێگەیشت کەوا حوسەین وا بەرەو عێڕاق ڕۆیشتووە، بە دووری سێ ڕۆژە ڕێوە خۆی گەیاندە حوسەین، وتی :بۆ کوێ تەشریف ئەبەی؟

ئەویش وتی: بەرەو عێراق، پاشان نامەکانی خەڵکی عێراقی پیشاندا و وتی: ئەوە نامە و بەیعەتەکانیانە -فریویان دابوو ڕەزای خوای لێبێ-. ئیبن عومەر وتی: مەڕۆ، حوسەین قایل نەبوو.

پاشـــان وتی: دەی فەرمودەیەکت بۆ دەگێڕمەوە، جوبڕەئیل هاتە لای پەیامبەر ﷺ سەرپشکی کرد لە نێوان دونیا و ئاخیرەت، پەیامبەری خوا ﷺ ئاخیرەتی هەڵبژارد و دونیای نەویســت، تۆش پارچــە گۆشـتێکی لەو (إنك بضــعة منه)، دە بەخوا هەرگیز کەســتان ئەم کارە ناگرێتە دەســت، خوای گەورەش ئەم کارەی لێ لانەداون مەگەر بۆ خێری خۆتان نەبێ، بەڵام هەر ئامادە نەبوو بگەڕێتەوە، عەبدوڵڵا دەســـتی کردە ملی و گریا و پێی وت: (أستودعك الله من قتيل).

٣. عەبدوڵڵای کوڕی زوبەیر:

بە حوســەینی وت: بۆ کوێ تەشــریف ئەبەی؟ دەڕۆی بۆلای خەڵکانێك باوکتیان کوشت و دایان لە براکەت ! مەڕۆ، بەڵام حوسەین قایل نەبوو.

٤. ئەبو سەعیدی خودری:

وتی: ئەی ئەبوعەبدوڵڵا من ئامۆژگاریت دەکەم و دڵم بۆت دەســـوتێ، لە ڕا ستیدا پێم گەیـ شتووە کەوا خەڵکانێك لە سەرخەرانی خۆتان لە کوفە داوات لێدەکەن بڕۆی بۆلایان، نەکەی بڕۆی، چـــونکە گوێم لە بابت بوو لە بارەی کوفەوە دەیوت: بەخوا بێزارم لێیان و ڕقم لێیانە، ئەوانیش لە من بێزارن و ڕقیان لێمە و هەرگیز وەفایان لێ نابینی وە هەرکەس بەوان بباتەوە

ئەوا بەشـــێکی دۆڕاوی بردۆتەوە، بەخوا نە عەزمیان هەیە لەکاروباردا، نە ئارام دەگرن لەژێر شمشێردا.

* هەروەها لەو کەسـانەی کە بە حوسـەینیان ووت نەڕوا بۆ کوفە، لە غەیرە صەحابە:

فەرەزدەقی شـــاعیر، دوای ئەوەی حوســـەین کەوتە ڕێ گەیشـــتە فەرەزدەقی شـــاعیر، پێی وت: لە کوێوە؟ ئەویش وتی: لە عێراقەوە، وتی: ئەی دەنگ و باسی خەڵکی عێراق چۆنە؟

وتی: دڵیان لەگەڵ تۆیە و شـــیرەکانیان لەگەڵ بەنی ئومەییە، بەمەیش ڕازی نەبوو و وتی: خوا پشت و پەنایە.

حوسەین دەگاتە قادسیە:

هەواڵی موسلیمی کوڕی عەقیل لە ڕێگەی ئەو نێردراوەی کە عومەری کوڕی سەعد ناردبووی گەیشتە حوسەین، حوسەین ویستی بگەڕێتەوە، پرسێکی بە کوڕەکانی موسلیمی کوڕی عەقیل کرد، ئەوان وتیان: نە بەخوا ناگەڕێینەوە هەتا تۆڵەی باوکمان نەکەینەوە، حوسـەینیش هاتە سـەر ڕەئی ئەوان، عوبەیدوڵڵای کوڕی زیاد دوای ئەوەی بەدەر چوونی حوسەینی زانی، فەرمانیدا بە حوڕڕی کوڕی یەزیدی تەمیمی کە لە پێشـــەوە بە هەزار ســـەربازەوە بڕوات ڕێگە بە حوســـەین بگرێت، ئەوەبوو لە نزیك قادســـیە گەیشتە حوسەین.

حوڕ پێی وت: بەرەو کوێ ئەی کچەزاکەی پەیامبەری خوا ؟!

وتی: بەرەو عێڕاق.

ئەویش وتی: کەواتە بگەڕێوە و باخوا بە تۆ گیرۆدەم نەکات، بگەڕێوە بۆ ئەو شـــوێنەی لێوەی هاتووی، یان بڕۆ بۆ شـــام بۆلای یەزید، بەس بەرەو کوفە مەیە.

حوســـەین قایل نەبوو و دەســـتی کرد بە ڕۆیشـــتن بەرەو عێڕاق، حوڕڕی کوڕی یەزیدیش دەهاتە پێشیەوە و ڕێی پێ نەدەدا.

حوسەین پێی وت: لێم دوورکەوە لە بار دایکت چی.

حوڕری کوڕی یەزید وتی: دەی ســـــوێند بەخوا هەر عەرەبێکی تر ئەو قســـەیەی بکردایە، تۆڵەم لە خۆیی و دایکیشـــی دەکردەوە، بەس چـــی بڵێم دایکت گەورەی ئافرەتانی دونیایە.

حوسەین دەگاتە کەربەلا :

حوسەین لە شوێنێك وەستا پێی دەگووترا کەربەلا (کَرْبَلاءُ).

پرسیاری کرد ئەم شوێنە ناوی چی یە؟ وتیان: کَرْبَلاء.

وتی: کَرْبٌ وَبَلاءٌ، سەخڵەتی و مەینەتی.

کاتێك سوپاکەی عومەری کوڕی سەعد گەیشت کە ژمارەیان چوار هەزار سەباز دەبوو، قسەی لەگەڵ حوسەیندا کرد و پێی ووت کە لەگەڵیدا

بڕوات بۆ عێراق لای عوبەیدوڵڵای کوڕی زیاد، ڕازی نەبوو. بەڵام کە بینی مەسەلەکە جیددیە، بە عومەری کوڕی سەعدی وت: من سەرپشکت دەکەم لە نێوان سێ شتدا، یەکێکیان لە بۆ خۆت هەڵبژێرە. وتی: چییە؟

وتی: یان ئەوەتا ڕێگەم بدەی بگەڕێمەوە، یان ئەڕۆم بۆ سـنورێك لەو سـنورانەی موسـڵمانان بۆ خۆم جیهاد دەکەم، یان ئەڕۆم بۆلای یەزید لە شامدا و دەستم دەخەمە نێو دەستی. عومەری کوڕی سەعد وتی: باشە تۆ یەکێك بنێرە بۆلای یەزید، منیش یەکێك دەنێرم بۆلای عوبەیدوڵڵای کوڕی زیاد، تا بزانین چی ئەبێت، حوسەین کەسی نەنارد، بەڵام عومەری کوڕی سەعد نێردراوێکی نارد بۆلای عەبەیدوڵڵای کوڕی زیاد.

نێردراوەکە گەیشت و حاڵ و مەسەلەکەی بۆ باسکرد، کە حوسەین دەڵێ: لە نێوان ئەم سێ شتەدا سەرپشکتان دەکەم، ئیبن زیاد ڕازی بوو بە هەرکام لەوانەی حوسەین هەڵی دەبژێرێت، بەڵام لەلای عوبەبدوڵڵای کوڕی زیاد پیاوێك هەبوو بەناوی (شەمری کوڕی زیلجەوشەن)، کە یەکێك بوو لە دار و دەستەکانی ئیبن زیاد، ئەو وتی: نە بەخوا شتی وا نابێ، ئیلا ئەبێ بە حوکمی تۆ ڕازی بێ. عوبەیدوڵڵا بەم قسەیەی فریوی خوارد و وتی: بەڵێ، ئەبێت بە حوکمی من ڕازی بێت.

ئەوەبو عوبەیدوڵڵای کوڕی زیاد هەستا بەناردنی شەمری کوڕی زیلجەوشەن وپێی وت: بڕۆ هەتا ڕازی دەکەیت بە حوکمی من، ئەگەر عومەری کوڕی سەعد بەمە ڕازی بوو باشە.

وەگەرنا ئەوە تۆ لە جێگەی ئەو دەبیتە سەرکردەی سوپا.

جا ئیبن زیاد، عومەری کوڕی سەعدی بە چوار هەزار سەربازەوە ئامادە کردبوو بۆ ڕۆیشتن بۆ ناوچەی (ڕەی) و پێی وت: مەسەلەکەی حوسەین تەواو بکە و پاشان لەوێوە بڕۆ بۆ ڕەی، بەڵێنیشی پێ دابوو بیکا بە والی ڕەی.

شەمری کوڕی زیلجەوشەن کەوتە ڕێ، هەواڵەکە گەیشتە حوسەین، کە هەر ئەبێت بە حوکمی عوبەیدوڵڵای کوڕی زیاد ڕازی بێت، بەرپە چی دایەوە و وتی: (نەخێر بەخوا هەرگیز بە حوکمی عوبەیدوڵڵای کوڕی زیاد ڕازی نابم).

حوسەین ئامۆژگاری سوپای کوفە دەکا و خوایان بیر دێنێتەوە:

ژمارەی ئەوانەی لەگەڵ حوسەیندا بوون هەفتا و دوو سوار بوون و سوپای کوفەش پێنج هەزار دەبوون، کە هەر دوولا بەرانبەر یەك ڕاوە ستان، حوسەینی کوڕی عەلی وتی: بە خۆتانا بچنەوە و موحا سەبەیەکی نەفسی خۆتان بکەن، دەکرێ خەڵکانی وەك ئێوە لەگەڵ ئەمسالی مندا بجەنگێ؟ من کچەزای پەیامبەرەکەتانم، لە کاتێکدا ئێستا هەموو سەر زەوی کچەزای پەیامبەرێکی تێدا نییە جگە لە من نەبێ، پەیامبەری خوا ﷺ بە من و براکەمی فەرموو: (ئەم دووانە گەورەی گەنجانی بەهەشتن).

ئیتر بەردەوام هەر هانی دەدان کە واز لە عوبەیدوڵڵای کوڕی زیادبێنن و بێنە پاڵ وی، ئەوەبوو سی کەسیان دایانە پاڵ حوسەین لەوانە حەڕڕی کوڕی یەزیدی تەمیمی سەرکردەی پێشەکی سوپاکەی عوبەیدوڵڵای کوڕی

زیاد. بە حەڕڕی کوڕی یەزیدیان وت: تۆ وەکو سەرکردەی پێشەکی سوپاکە لەگەڵمان هاتی، ئێستا دەڕۆیتە پاڵ حوسەین؟!!

ئەویش وتی: **تیاب چن، سوێند بەخوا ئەمن نەفسی خۆم سەرپشك دەکەم لە نێوان بەهەشـــت و دۆزەخدا**، دەی بەخوا هیچ شـــتێك بەســـەر بەهەشتدا هەڵنابژێرم، ئەگەر لەت لەت بکرێم و بسوتێنرێم.

دوای ئەوە لە ڕۆژی پێنج شـــەممە هەردوو نوێژی نیوەڕۆ و عەســـری بەجێهێنا، پێش نوێژی بۆ هەردوو لا کرد، هەم بە ســـوپاکەی عوبەیدوڵڵای کوڕی زیاد، هەم بەوانەی لەگەڵیدا بوون، لە پیشـــدا پێی ووتن: خۆتان بەرنوێژی بۆخۆتان بکەن و ئێمەش بۆ خۆمان. وتیان: نابێ، ئێمەش نوێژ لە دوای تۆوە دەکەین، ئیتر نوێژی نیوەڕۆ و عەسریان لە دوای حوسەینەوە کرد، کە نزیکی ئێوارە بوویەوە بە ســـوارەکانیانەوە هاتنە پێشـــەوە، حوســـەین هەندێکیش خەوتبوو هەرکە بینیانی وتی: ئەمە چـــی یە؟ وتیان: قوربان بۆ پێشەوە دێن، وتی: بڕۆن قسەیان لەگەڵ بکەن، بزانن چیان دەوێ؟

بیست سوار ڕۆیشتن، لە نێوانیاندا عەببا سی کوڕی عەلی کوڕی ئەبو تالبی برای حوسەینیان تێدا بوو، قسەیان لەگەڵ کردن و پرسیاریان لێکردن؟ ئەوانیش وتیان: یان ئەوەتا بە حوکمی عوبەیدوڵڵای کوڕی زیاد ڕازی دەبێ یان بجەنگێ.

وتیان: با بڵێین بە ئەبو عەبدوڵڵا، گەڕانەوە بۆلای حوســـەین ﵁ و پێیان ووت، وتی: ئەمشەو سەبرمان لێبگرن سبەی هەواڵتان دەدەینێ، **با**

نوێژ بکەم، حەزم لە نوێژکردنە بۆ پەروەردگاری پاك و پیرۆزم، ئیتر ئەو شـــەوە هەتا بەیان هەر خەریك نوێژ و اســـتغفار و دوعاکردن بوو، ئەو و ئەوانەشی لەگەڵیدا بوون -ڕەزای خوا لە هەموویان بێ-.

شەڕ لە نێوان هەردولا ڕو دەدات

لە بەرە بەیانی ڕۆژی هەینیدا دوای ئەوەی حوســـەین ڕازی نەبوو ببێتە دیلی ژێر دەســـتی عوبەیدوڵڵای کوڕی زیاد، جەنگ لە نێوان هەردوو لادا دەســتی پێکرد، هەر دوو تاکە هاوســەنگ نەبوون، بۆیە هەرکە هاوەڵەکانی حوســـەین زانیان توانای ئەم ســـوپایەیان نییە، هەموو خەمێکیان بووە پاراســـتنی حوســـەین ﵁، ئەوەبوو یەك لە دوای یەك لە دەور دەســـتی دەکوژران، هەتا کەســیان نەمایەوە جگە لە حوســـەینی کوڕی عەلی خۆی نەبێت ﵁. عەلی کوڕیشی نەخۆش بوو.

دوای ئەوە حوسەین بە درێژایی ئەو ڕۆژە هەروا مایەوە، کەس نەیدەوێرا بڕواتە پێشەوە بەشکو بگەڕێتەوە، کەس نەیدەویست ببێتە هۆی کوشتنی، ئەمە هەر بەردەام بوو، هەتا شەمری کوڕی زیلجەوشەن هات و هاواری کرد تیاچـــن، لەبار دایکی خۆتان چـــن، دەوری دەن و بیکوژن، ئەوانیش هاتن و دەوریان گرت، حوسەینیش زۆر بە جوامێرانە بە شمشێرەکەیەوە بە نێوانیاندا دەڕۆیشـــت، زۆرێکی لێیان کوشـــت، وەکو شـــێر بوو، بەڵام زۆری لە زیرەکی دەباتەوە.

شـــەمر هاواری تێکردن: تیا بچــن ئەوە چـاوەڕوانی چــین ؟! پەلاماری بدەن. ئەوانیش چـوونە پێشـــەوە بۆی و کوشـــتیان. جا ئەوەی کە حەســـەنی کوڕی عەلی کوشـــت و دەســـتی ڕاســـتەوخۆی تیا هەبوو: ســـینانی کوڕی ئەنە سی نەخعی بوو، سەری لە لا شەی کردەوە، هەندێکیش دەڵێن: شەمر بووە، خوا ڕوویان ڕەشکا.

دوای ئەوەی کوژرا ســــەریان برد بۆ عوبەیدوڵڵای کوڕی زیاد لە کوفە، عوبەیدوڵڵا بەو چوکڵەی کە بە دەستیەوە بوو پیای دەکێشا و دەیخستە نێو لوتیەوە، ئەوەبوو ئەنە سی کوڕی مالك هە ستا و وتی: بە خوا خراپت لەگەڵ دەکەم، ئەمن پەیامبەری خوام بینی ﷺ ماچـی شـوێنی چـوکڵەکەی تۆی دەکرد[1].

ئیبراهیمی نەخعی ئەڵێ: ئەگەر لە بکوژانی حو سەین ببوایەم و پا شان بخرایەمە بەهەشـــــتەوە ڕووم نەدەهات بە لای پەیامبەری خوادا ﷺ بڕۆم و ببینێت[2].

کێ لە خانەوادەکەی پەیامبەر کوژرا؟

* **لە منداڵەکانی عەلی کوڕی ئەبو تالب:** حوسەین خۆی، جەعفەر، عەبباس، ئەبوبەکر، موحەممەد، عوسمان کوژرا.

---

(١) (المعجم الكبير) للطبراني، (٥/ ٢٠٦ رقم ٥١٠٧)، وانظر: (صحيح البخاري (كتاب فضائل الصحابة، باب مناقب الحسن والحسين حديث (٣٧٤٨)

(٢) (المعجم الكبير) للطبراني، (١١٢/٣رقم: ٢٨٢٩) وسنده صحيح.

* **لە منداڵەکانی حوسەین:** عەبدوڵڵا،عەلی گەورە(زەینولعابدین نا).

* **لە منداڵەکانی حەسەن:** عەبدوڵڵا، قاسم، ئەبوبەکر.

* **لە منداڵەکانی عەقیل:** جەعفەر، عەبدوڵڵا، عەبدولڕەحمان، عەبدوڵڵای کوڕی موسلیمی کوڕی عەقیل، موسلیمی کوڕی عەقیل خۆیشی لە کوفە کوژرا.

* **لە منداڵەکانی عەبدوڵڵای کوڕی جەعفەر:** عەون، موحەممەد هەژدە کەس بس لە ئال و بەیتی پەیامبەر ﷺ لەم جەنگە ناهاوتایەدا کوژران.

ئەوەی دەگوترێ لە بارەی کوشتنـــی حوسەینەوە رضي الله عنه

لە ئوم ســـــەلەمەوە دەڵێ: جوبرەئیل لە لای پەیامبەری خوا بوو ﷺ وحوسەینیش لای من بوو، حوسەین دەستی کرد بە گریان منیش بەرمدا و ڕۆیشـــــتە ژورەوە بۆلای پەیامبەری خوا ﷺ، جوبرەئیل فەرمووی: ئەی موحەممەد خۆشـــــیت دەوێ؟ ئەویش فەرمووی: بەڵێ. فەرمووی: دەی ئوممەتەکەت دەیکوژن، ئەگەریش ئەتەوێ لە خۆڵی ئەو شـــــوێنەت پیشـــــان دەدەم کە تیایدا دەکوژرێت، پیشـــــانیدا، بینی شـــــوێنێکە پێی دەوترێت کەربەلا.فەرمودەیەکی مەشـــــهوریشـــــە بەڵام لە هەموو ڕێگاکانیەوە لە ئوم سەلەمەوە زەعیفە.

هەر لە ئوم سەلەمەوە دەڵێ: گوێم لە جنۆکە بوو کاتێك حوسەین کوژرا شیوەنیان دەکرد[1].

تەنانەت لە ژیاننامەی ئوم سـەلەمدا هاتوە ئەڵێ: بەهۆی قار وخەفەت خواردنیەوە لەبەر کوشتنی حوسەین کۆچی دوایی کردوە.

تەنانەت لە ژیاننامەی ئوم سەلەمدا هاتوە ئەڵێ بە هۆی خەم وخەفەتی کوشتنی حوسەینەوە کۆچی دوایی کردوە.

بەڵام ئەوەی کە ڕیوات دەکرێ کەوا لە ئاسمانەوە خوێن باریوە، یان ئەوەی دیوارەکان خوێناوی بوون، یان بەردێك بەرز نەدەکرایەوە ئیلا ژێرەکەی هەر خوێن بوو، یان هەر وشـتریکیان سـەر ببڕایە هەمووی دەبووە خوێن، ئەمانە هەر هەمووی درۆ و دەلەسە و قسەی پوچن، ڕچەیەکی صەحیحی نییە نە بۆ پەیامبەری خواﷺ نە بۆ یەکێك لەوانەی کە هاوچـەرخی ڕوداوەکە بوون، تەنانەت چـەعیفیش نییە، تەنها درۆیەکە و بۆ وروژاندنی هەسـت و سـۆز دەکرێ. ڕیوایەتانێکی سـەنەد پچـڕاون و نەگەیشـتونەتە ڕوداوەکە.

هەروەها لە ئیبن عەبباسـەوە ئەڵێ: لە خەودا پەیامبەری خوامﷺ بینی، لە نیوەڕۆیەکدا قژی خۆڵاوی و شێواو بوو، شوشەیەکی هەڵدەگرت خوێنی تێدا بوو، وتم: ئەی پێغەمبەری خوا ئەوە چـییە؟ فەرمووی: خوێنی حو سەین و هاوەڵەکانێتی، لەو کاتەوە بە دواییدا ئەگەڕێم تا ئەمرۆ. عەممار

(١) (فضائل الصحابة) (٧٦٦/٢ رقم ١٣٧٣) وسنده حسن.

که هەواڵخوانی فەرمودەکەیە دەڵێت: ئەمەمان لای خۆمان لەبەرکرد، دوای بینیمان حوسەین لە هەمان ئەو ڕۆژەدا کوژرا[1] هەروەها پەیامبەری خوا ﷺ دەفەرموێ: (هەرکەس بمبینێ لە خەودا، ئەوا بەڕاستی منی بینیوە)[2].

خەڵکی کوفە تۆڵە لە نەفسی خۆیان دەکەنەوە

ئەو کەسەی وا فەرمانی کوشتنی حوسەینی کوڕی عەلیدا عوبەیدوڵڵای کوڕی زیاد بوو، بەڵام زۆری نەبرد یەکسەر کوشتیان، موختاری کوڕی ئەبی عوبەید هەستا کوشتی و تۆڵەی حوسەینی لێ سەندەوە، جا ئەم موختارە لەو کەسانەبوو کە پشتی موسلیمی کوڕی عەقیلی بەردا و پاشگەز بوویەوە.

هەربۆیە ئەم کارە بۆ خەڵکی کوفە تۆڵە سەندنەوە بوو لە نەفسی خۆیان، چونکە :

یەکەم: ئەوان پشتی موسلیمی کوڕی عەقیلیان بەردا، تا کوشتیان و کەسیشیان جوککەی لێوە نەهات.

دووەمیش: کاتێك حوسەین دەرچوو کەسیان بەرگریان لێنەکرد، تەنها حوڕڕی کوڕی یەزیدی تەمیمی و هاوەڵەکانی نەبێت، بەڵام خەڵکی کوفە ئەوان وازیان لێهێنا، هەر بۆیە دەبینیت سینە دەکوتن و ئەوە دەکەن کە

(١) (فضائل الصحابة) (٧٨٨/٢ رقم ١٢٨٠)، واسناده صحيح.

(٢) (فضائل الصحابة) (٧٨٨/٢ رقم ١٢٨٠)، واسناده صحيح.

دەیكەن، هەمووی بۆ سڕینەوەی ئەو هەڵەیەی باو و باپیرانە هەروەك خۆیان ئەڵێن[1].

سزای دونیا پێش دواڕۆژ:

عومارەی كوڕی عومەیر ئەڵێ: سەری عوبەیدوڵڵای كوڕی زیاد و دار و دەســـتەكەیان هێنا و لە مزگەوتەكەی «ڕەحبە»دا ڕیز كران، دەڵێ: كە گەیشتمە لایان گوێم لێبوو دەیانوت ئەوە هات، ئەوە هات، بینیم مارێكە، بەنێو سەرەكاندا دەڕۆیشت تا چووە نێو لوتی عوبەیدوڵڵای كوڕی زیادەوە، كەمێك مایەوە و پاشان هاتە دەر و چوو تا دیاری نەما، پاشان هەم وتیان: ئەوە هاتەوە، ئەوە هاتەوە، هەمان كاری دووبارە یان سێ بارە كردەوە[2].

ئەمەش تۆڵەیەكی خوایی بوو لەم پیاوەی كردەوە كە دەستێكی گەورەی هەبوو لە كوشتنی حوسەینی كوڕی عەلی دا رضي الله عنه.

هەروەها لە ئەبو ڕەجائی عوتاریدیەوە وتوویەتی: جوێن بە عەلی و ئەو خانەوادەیە مەدەن، ئێمە هاوماڵێكی «بەلهوجین»یمان[3] هەبوو وتی: ئەم فاســقە -واتە: حوســەینی كوڕی عەلی- نابینن خوا كوشــتی، ئەبو ڕەجا ء

---

(١) هەر بۆیە ئەو ســوپای موختارەی كە تۆڵەی حوسەینیان كردەوە نــاوی خۆیانیان نــابو (التوابين) (تۆبەكاران)، وەكو دان پێدانانێك بەو كەمترخەمیەی لە ئاست حوسەین كردیان، ئەمەش سەرەتای دەركەوتنی شیعە بوو وەكو مەزهەبێكی سیاسی، بەڵام دەركەوتنی شیعە وەكو مەزهەبێكی فیكری و فیقهی دوای ئەوە دەركەوت، دەمێك دوای ڕوخانی دەوڵەتی بەنی ئومەییە بوو.

(٢) (جامع الترمذي) كتاب المناقب، باب مناقب الحسن و الحسين، حديث(٣٧٨٠)، واسناده صحيح.

(٣) هۆزێكە لە هۆزەكانی عەرەب.

دەڵێ: ئەوەبوو خوای گەورە سپیاییەکی تووشی چاوی کردئەوەبو دەستبەجێ کوێری کرد[1]

کێ حوسەینی کوشت ﵁؟

پێش ئەوەی بکوژانی حوسەین بناسین، وەرە با چەند ساڵێك بگەڕێینەوە دواوە بۆ لای عەلی و حوسەین لەگەڵ شیعەکەیاندا، شیعەش واتە سەرخەر و لایەنگر وپشـــتگیر: - هەمو ئەمانەش لە کتێبی ئەو قەومە خۆیانەوە دەیگێڕمەوە -

١. عەلی ﵁ :

ســکاڵا لە دەســت شــیعەکەی دەکات (لە خەڵکی کوفە) و ئەڵێ: (لە ڕاســتیا هەموو گەلێك لە ســتەمی کاربەدەســتانی ترســاوە، بەڵام من وام لێهاتووە لە ســـتەمی ژێر دەســـتەکانم دەترســـم، وتم دەرچـــن بۆ جیهاد دەرنەچـــوون، وتم گوێ بگرن گوێتان نەگرت، بە نهێنی و بە ئاشــکرا بانگم کردن دەنگتان نەبوو، ئامۆژگاریم کردن وەرتان نەگرت، بۆ ئێوە ئامادەن بەس وەك نەبوو، بەندەن وەك خاوەن بەندە؟ حیکمەتتان بۆ باس دەکەم لێی ڕادەکەن، بە ئامۆژگاری چاك ئامۆژگاریتان دەکەم بڵاوەی لێدەکەن، قسەتان بۆ دەکەم و هانتان دەدەم لە بۆ جیهادی خەڵکانی زۆردار کەچـــی ناگەمە کۆتایی وتەکانم ســـەبەئیانە هەریەك بۆلایەك بڵاوەی لێدەکەن و دەگەڕێنەوە بۆ مەجلیســـی خۆتان و خۆتان لە ئامۆژگاریەکانتان گێل دەکەن، بەیانی

(١) (المعجم الكبير) (١١٢/٣ رقم ٢٨٣١) وسنده صحيح.

ڕاســـتان دەکەمەوە کەچـــی ئێوارە دەگەڕێنەوە بۆلام وەکو قەوس لار بوونەتەوە، ڕاســتکەرەوە وەڕس بوو ڕاســتکراوەیش یاخی بوو، ئەی ئەوانەی بە لاشـــە ئامادەن بە عەقڵ لێرە نین، هەوەس و ئارەزو جیاوازەکان، ئەی ئەوانەی کە والیەکانتان بە دەســتانەوە گیر هاتوون، هاوڕێکەتان مەبەســتی خۆیەتی گوێڕاڵی خوا دەکا و ئێوەش ســەرپێچـــی دەکەن، بەڵام هاوڕێکەی شامتان سەرپێچی خوا دەکا کەچی خەڵکەکە هەر گوێڕایەڵین، قەسەم بەخوا حەزم ئەکرد موعاویە ئێوەی بۆم بگوڕیبایەتەوە بە گۆڕینەوەی دینار بە درهەم، دەی لە ئێوە ببردایە و پیاوێکی لەوانی پێم بدایە، ئەی خەڵکی کوفە ئەمن گیرۆدەی ســـێ و دووانێ بووم بە دەســــتانەوە: کەڕی گوێدار، لاڵی قسەکەر، کوێری چاودار، نە بەڕێز و دڵسۆز لەبەیەك گەیشتن، نە برادەری سیقەن لە نارەحەتی، دەســتان بەخۆڵا چێ، ئەی هاوشـێوەکانی وشـتر کە چـــاودێرەکەی دیار نییە، تا لەلایەکەوە کۆیان دەکەیتەوە لە لاکەی ترەوە بڵاوەی لێ دەکەن)[1]

کارەکە بەمەوە نەوەستا تەنانەت تۆمەتی درۆشیان داوە پاڵی-پەنا بەخوا-

شـــەریف ڕەزا لە ئەمیری بڕوادارانەوە عەلی ﷺ ڕیوایەت دەکا کە وتوویەتی: (أما بعد: ئەی خەڵکی عێراق ئێوە وەك ژنی سك پڕ وان، سکی پڕ بوو بێ و ماوەی تەواو بوو بێ پاشـــان بە مردوێتی منداڵەکەی دانابێ، پاشـان مێردەکەی مردبێ و ماوەی بێوەژنیشـی درێژەی کێشـا بێ، ئینجا خزمە دوورەکانی میراتیان گرتبێ، دە بەخوا بە ئیختیاری خۆم نەهاتم

(١) نهج البلاغە (١/١٨١-١٨٩) .

بۆلاتان بەڵكو بەزۆر هاتم، جا پێم گەیشـــتووە کە ئەڵێن: عەلی درۆ ئەکات، خوا بتان کوژێت ! درۆ بە دەم کێوە ئەکەم)[1].

هەروەها ئەڵێ: (خوا بتان کوژێت ! بەڕاســـتی دڵمتان پڕ کرد لە کێم و زوخاو و سنگمتان پڕ کرد لە ڕق و کینە و هەنا سەمتان هەمووی کرد بە غەم و خەفەت و ڕا وبۆچونی منتان بە سەرپێچی و سەرکزی خۆتان لێ تێك دام)[2].

٢. حەسەنی کوڕی عەلی رضي الله عنه :

ئەڵێ: (بەخوا وا ئەزانم موعاویە لە مانە بۆ من باشـــترە، وا ئەزانن لایەنگری منن؟ کە چی وی ستیان بمکوژن، شتومەکەکانمیان تالآن کرد، پارە وســـامانەکەمیان برد، دە بەخوا ئەگەر موعاویە پەیمانێکم لێوەر بگرێ کە خوێنمی پێ بپارێزرێت و ئەمینم بکات لە ماڵ وخێزانەکەم ئەوا باشـــترە لەوەی بمکوژن، ئەوکاتە وخاوخێزانەکەشـــم لە دەســـت ئەچـــێت، خۆ ئەگەر لەگەڵ موعاویەدا کو شتار بکەم ئەوا ئەو کاتە دەکەن بە ملمدا و بە ئا شتی دەمخەنە ژێر دەستی)[3].

هەروەها بە شیعەکەی خۆی ئەڵێ: (ئەی خەڵکی عێراق لەبەر سێ شت وازم لێ هێنان: کوشتنی باوکم و لێدانی من و تالآنکردنی شتومەکەکانم)[4].

غەدری خەڵکی کوفە کە بکوژی حوسەینن:

---

(١) نهج البلاغة (١/١١٨-١١٩).

(٢) نهج البلاغة (١/١٨٧ - ١٨٩).

(٣) الندوة (٣/٢٠٨) و (في رحاب أهل البيت) ص (٢٧٠).

(٤) (لقد شيعني الحسين) ص (٢٨٣).

موحەممەدی کوڕی عەلی کوڕی ئەبو تالب کە ناسراوە بە ئیبنولحەنەفیە، ئەمیش ئامۆژگاری حوسەینی برای ﷺ کرد و پێ وت: برام ئەتۆ دەزانی ئەوان غەدریان لە بابت و براکەت کرد، جا ئەترسم حاڵی تۆش وەك حاڵی ئەوان بێ و بەدەردی ئەوان بڕۆی[1].

هەروەها شاعیری بەناوبانگ فەرەزدەق -کاتێك حوسەین پرسیاری ئەو شیعەیەی خۆی لێکرد، کە ئەم لە لایانەوە دێتەوە- فەرەزدەق وتی: (دڵیان لەگەڵتە و شیرەکانیان لەسەرتە، بەڵام فەرمان لە ئاسمانەوە دادەبەزێت و خوداش ئەوەی بیەوێ دەیکات، حوسەین وتی: (ڕاست دەکەی فەرمان هەر بۆ خودایە و هەموو ڕۆژێ ئەو لە کردنی کارێکدایە، خۆ ئەگەر قەزای خوا بە شێوەیەك هات کە ئێمە حەزمان لێ ئەکرد و پێی ڕازی بووین، ئەوا سوپاسی دەکەین لەسەر نیعمەتەکانی، هەر ئەویش پشت و پەنایە بۆ شوکرانە بژێری کردن، ئەگەریش وا نەبوو خۆ ئەگەر کە سێك نیەتی ڕاست بێ و بە نهێنی لە خوا ترس بێ دوور ناکەوێتەوە)[2].

کاتێکیش حوسەین ﷺ قسەی لەگەڵ کردن ئاماژەی بۆ پێ شینەیان کرد، کە چیان بەسەر باوك و براکەی هێناوە، لە وتارێکیدا ئەڵێ : (خۆ ئەگەر ئەوە نەکەن و پەیمانەکەتان بشکێنن و بەیعەتی من لە گەردنتان

---

(١) اللهوف لابن طاووس ص(٣٩)، عاشوراء للإحسائي ص ١١٥، المجالس الفاخرة لعبد الحسين ص ٧٥، منتهى الآمال ١/٤٥٤، على خطى الحسين ص ٩٦..

(٢) المجالس الفاخرة لعبد الحسين ص ٧٩، على خطى الحسين ص١٠٠، لواعج الأشجان للأمين ص٦٠، معالم المدرستين ٦٢/٣.

لادەن، ئەوە شــتێکی ســەیر نییە لە ئێوە، مەگەر بەســەر باوك و براکەم و موســلیمی کوڕی مامتان نەهێنا، بەڕاســتی مەغرور ئەو کەســەیە بە ئێوە فریو بخوات)[1].

٣. عەلی کوڕی حوسەین ناسراو بە زەینولعابدین:

دائەبەزێتە سەر سەرخەرانیی (شیعە)کەیی و سەرزەنشتیان ئەکا و ئەڵێ: (ئەی خەڵکینە سوێندتان ئەدەم بەخوا دەزانن کە نوسراوتان بۆ باوکم نوو سی و پا شان فێڵتان لێکرد، گفت و پەیمان و بەیعە شتان پێدا و پا شان لەگەڵی بەشــەڕ هاتن و ســەرشــۆڕیتان کرد، دەك لە ناوبچــێ ئەو کارەی وا کردوتانە، بۆ ڕەی خراپیتان، بە چ ڕویەکەوە تەماشـــای پەیامبەری خوا دەکەن ﷺ کاتێك پێتان ئەڵێ: (عیترەتی منتان کوشت، ئابڕو (حورمەت)ی منتان برد، دە بڕۆن ئێوە لە ئو مەتی من نین)، ئەوەبوو دەنگی گر یانی ئافرەتان لە هەموو لایەکەوە بەرز بوویەوە وهەندێکیان بە هەندێکی تریان دەیوت: تیاچوونە و بەخۆتان نازانن.

پا شان وتی: (ڕەحمەتی خوا لە کە سێك ئامۆژگاریەکانم قبوڵ دەکات وە وەســـیەتەکەم لە پێناوی خوا و پەیامبەر و ئەهلوبەیتەکەی دەپارێزێت، بێگومان لە پێغەمەری خوادا چاکترین نموونەی سەرمەشقی و چاولێکەری هەیە بۆ ئێمە).

(١) معالم المدرستين ٣/٧١ ـ ٧٢، معالي السبطين ١/٢٧٥، بحر العلوم ١٩٤، نفس المهموم ١٧٢، خير الأصحاب ٣٩، تظلم الزهراء ١٧٠.

هەر هەمویان وتیان: ئێمە هەموومان گوێڕا یەڵ و فەرمانداریین و دەستمان بە تۆوە گرتووە و پشتت لێ ناکەین و بەرنادەین، ڕەحمەتی خوات لێبێ فەرمانی خۆتمان پێ بڵێ، ئێمە شەڕین لە بۆ شەڕت و ئاشتین لە بۆ ئاشتیت و دەدەین لە یەزید و تەبەڕا لەهەر کەسێك دەکەین ستەمی لێتکردبێ، ئەویش وتی: هەی هو، ئەستەمە ئەی خیانەتکار و فێڵبازینە، بە دەست نەفسی خۆتانەوە گیرتان خواردوە، دەتانەوێ بێنە دەم منەوە هەروەك بەدەم هاتنەوەتان بۆ باوباپیرانم لەوەو پێش؟ نە بە پەروەردگاری وشترانی سەماکار برینەکە ساڕێژ نەبووەتەوە، دوێنێ باوکم لەگەڵ خانەوادەکەی کوژرا، هەرگیز جەرگ بڕینەکەی پەیامبەر و ئالوبەیتەکەیی و باوکم و کوڕەکانی باوکم لە نەبیر ناباتەوە، هێ شتا شەیدا و هۆگریان لە زمانە چکۆلەمدایە، تاڵیی لە قوڕگ و گەرومدایە، خەم و خەفەتی لە سنگمدایە)[1].

هەروەها کاتێك بە لای خەڵکی کوفەدا تێپەڕی، بینی شیوەن دەکەن ودەگرین، ئەمیش لێیان توڕە بوو وتی: (شیوەن دەکەن و دەگرین لە پێناوی ئێمە، ئەی کێ کوشتمانی؟[2].

---

(١) ذكر الطبرسي هذه الخطبة في الاحتجاج (٣٢/٢) وابن طاووس في الملهوف ص ٩٢ والأمين في لواعج الأشجان ص ١٥٨ وعباس القمي في منتهى الآمال الجزء الأول ص ٥٧٢، وحسين كوراني في رحاب كربلاء ص ١٨٣ وعبد الرزاق المقرم في مقتل الحسين ص ٣١٧ ومرتضى عياد في مقتل الحسين ص ٨٧ وأعادها عباس القمي في نفس المهموم ص ٣٦٠ وذكرها رضى القزويني في تظلم الزهراء ص ٢٦٢.

(٢) الملهوف ص٨٦ نفس المهموم٣٥٧ مقتل الحسين لمرتضى عياد ص٨٣ ط٤ عام ١٩٩٦م تظلم الزهراء ص ٢٥٧.

٤. ئوم کەلسومی کچی عەلی رضي الله عنه:

وتی: (ئەی خەڵکی کوفە عەیبە بۆتان، چیتانە بۆ پ شتی حو سەینتان بەردا و دواییش کوشـــتان، پاشـــان ماڵ کەیتان تاڵان کرد و برد تان و ئافرەتەکانیتان بە دیل گرت، تووشـــی مەینەت و دەردەســـەریتان کرد، دەك تیاچـــن و دوورچـــن، چ نەهامەتیەکە داویە لەســـەرتان، چ تاوانێکە هەڵتان گرتووە لە سەر شانتان، چ خوێنانێکتان ڕژان، چ ژنانێکتان دابە کوشتان، چ منداڵانێکتان فەوتان، چ ســـامانێکتان برد بە تاڵان، پیاوانێکتان کوشـــت باشترینی دوای پەیامبەر بوون صلى الله عليه وسلم، سۆز و بەزەیی لە دڵتان هەڵگیراوە)[١].

٥. زەینەبی کچی عەلی رضي الله عنه :

کاتێك خەڵکەکە پێشوازیان لێکرد بە گریان و ڕۆ ڕۆوە، پێی ووتن : (دەگرین و ڕۆ ڕۆتانە؟ ! ئا بەخوا زۆر بگرین و کەم پێبکەنن، بەڕاستی عەیب و شورەییە و ئابڕوتان چوو، ئیتر هەرگیز پاکی ناکەنەوە [تازە ئابڕوتان چۆڕیا]، ئاخر چۆن کوشتنی وەچەی کۆتا پەیامبەر پاك دەکەنەوە[٢].

لە ڕیوایەتێکی تردا هاتووە: سەری لە کەژاوەکەی درهێنا و بە خەڵکی کوفەی وت: وســـبن ئەی ئەهلی کوفە، پیاوەکانتان دەمانکوژن و ژنەکانتان بۆمان دەگرین، خوا خۆی دادوەری نێوان ئێمە و ئێوەیە لە ڕۆژی دواییدا[٣].

---

(١) الملهوف ص ٩١ نفس المهموم ٣٦٣ مقتل الحســين للمقرم ص ٣١٦، لواعج الاشــجان ١٥٧، مقتل الحسين لمرتضى عياد ص ٨٦ تظلم الزهراء لرضي بن نبي القزويني ص ٢٦١.

(٢) مع الحسين في نهضته ص ٢٩٥ وما بعدها.

(٣) نفس المهموم ص٣٦٥ و تظلم الزهراء ٢٦٤.

٦. جەواد موحەدیسی:

«هەموو ئەم هۆکـــــارانە وای کـــــرد ئیمـــــامی عەلی ئەو دوو تالاّوەیـــان بـــــــە دەستەوە بچەژێ و غەدر لە ئیمامی حوسەین بکەن و هەروەها موســـلیمی کوڕی عەقیل بە مەزلۆمی لە نێو ئەواندا بکوژرێ و حوسەین لە کەربەلای نزیك کوفە بە تینویەتی هەر بە دەست سوپای کوفەوە بکوژرێ»[١].

هەروەها ئەڵێ: «لە ڕاســـتیدا مێژوو شـــاهیدە کەوا خەڵکی کوفە مەشهورن بە غەدر و پەیمان شکاندن، ئیتر هەر چۆنێك بێ مێژووی ئیسلام تێڕوانینی چاك نییە لە ئاست پەیمان و پابەندی خەڵکی کوفەوە».

ئەمە ئەوان وا ئەڵێن بەلاّم منی ســـوننی مەزهەب ئەڵێم: گەلێك لە زانایان وکەڵە پیاوانی ئەم ئومەتە لەوێوە پێگەیشتن.

٧. حوسەین کورانی :

ئەڵێ: « خەڵکی کوفە بە وازهێنان و بلاّوەکردن لە حوســـەین وازیان نەهێنا، بەڵکو بەهۆی ڕەنگاوڕەنگی هەڵوێســـتەکانیانەوە هەڵوێســـتی سێیەمیشیان بۆ پەیدا بوو، ئەوەش بە پەلەکردنیان لە دەرچوون بۆ کەربەلا و شـــەڕکردن لەگەڵ ئیمامی حوســـەین علیە الســـلام، لە کەربەلاش لەوێ

---

(١) موسوعة عاشوراء ص ٥٩.

پێشبڕکێیان دەکرد لە پیشاندنی هەڵوێستی وا کە لە ڕەزای شەیتان و خەشمی خوای میهرەبان بوو»[1].

* هەروەها ئەڵێ : (هەڵوێســتێکی تریش دەبینین کە نیشــانەی نیفاقی خەڵکی کوفەیە، عەبدوڵڵای کوڕی حەوزەی تەمیمی دێتە بەرانبەر ئیمام حوسەین ئەقیڕێنێ: حوسەینتان تێدایە؟-کە چی خەڵکی کوفەشە و تا دوێنێ لە شــیعەکەی عەلی ﷺ بوو پێ ئەچــێ لەوانەش بووبێ کە نوســراویان بۆ نووسی بێ یان لە جەماعەتی(شەبس)بێ- ئینجا ئەڵێ: ئەی حوسەین مژدەی ئاگرت لێبێ)[2].

٨. مورتەزا موتەهەری :

مورتەزا موتەهەری ئەڵێ: (گومان لەوەدا نییە کەوا خەڵکی کوفە شیعەی عەلی بوون، ئەوانەشی حوسەینیان کوشت هەر شیعەی ئەو بوون)[3].

هەروەها ئەڵێ: (ئێمە پێشــتر ئەوەمان ســەلماند کەوا ئەم چــیرۆکە لەم ڕوانگەیەوە زۆر گرنگە، هەروەها وتمان: کوشــتنی حوســەین لە لایەن موسڵمانانەوە بەڵکو لە لایەن خودی شیعەوە کە هێشتا پەنجا ساڵێك بەسەر وەفاتی پەیامبەرەوە ﷺ تێپەڕیووە، بەڕاستی شتێکی سەیرە و مەتەڵێکی سەمەرەیە و تا بڵێی سەرنج ڕاکێشە)[4].

---

(١) في رحاب كربلاء ص ٦٠-٦١.

(٢) في رحاب كربلاء ص ٦١.

(٣) الملحمة الحسينية (١٢٩/١).

(٤) الملحمة الحسينية (٩٤/٣).

جا ئەوەی فەرمانی کر د بە کوشـــتنی حوســـەین و پێی دڵشـــاد بوو: عوبەیدوڵڵای کوڕی زیاد بوو.

ئەوەی دەستی لە کوشتنی هەبوو: شەمری کوڕی زیلجەوشەن و سینانی کوڕی ئەنە سی نەخعی بوون. ئەم سیانەش هەموویان لایەنگری عەلین و لە صیففینیشدا لە نێو سوپاکەی وی بوون.

٩. کازمی ئیحسائی نەجەفی :

ئەڵێ: (ئەو ســـوپایەی کە دەرچـــوو بۆ شـــەڕی ئیمام حوســـەین -علیه الـ سلام- سێ سەد هەزار (!!) بوون، هەر هەمویان خەڵکی کوفە بوون، نە شامیەك، نە حیجازیەك، نە هیندیەك، نە پاکستانیەك، نە سودانیەك، نە میســریەك، نە ئیفریقیەکیان تێدا نەبووە، هەر هەموویان کوفەیی بوونە، لە هۆز و عەشیرەتە جیاوازەکانەوە کۆبوونەوە)[1].

١٠. حوسەینی کوڕی ئەحمەدی بەڕاقی نەجەفی:

ئەڵێ: وە لەو ڕەخنە و گازندانەی کە لە خەڵکی کوفە دەگێرێن ئەوەیە: (ئەوان حەســـەنی کوڕی عەلیان -علیهما الســـلام- بەو دەردە برد و هەســـتان بە کو شتنی حو سەینی کوڕی عەلی -علیه الـ سلام- کە چی خۆیان بانگهێ شتیان کردبوو)[2].

---

(١) عاشوراء ص ٨٩.

(٢) تارخ الكوفة ص ١١٣. (٤٠) أعيان الشيعة ٢٦/١.

١١. موحسين ئەمین: (پاشان بیست هەزار لە خەڵکی عێراق بەیعەتیان دابە حوسەین و غەدریان لێکرد و بەیعەتی ئەویشیان لەگەردندا بوو، بەڵام خروجیان لێکرد و کوشتیان)(١).

کێ دەستی ڕاستەوخۆی لە کوشتنی حوسەیندا رضي الله عنه هەبوو؟

ئەوەی مەشهورە لە کتێبە ژیاننامەیی ومێژوویەکاندا ئەو کەسەی ڕاستەوخۆ دەستی لە کوشتنی حوسەیندا هەبووە: سینانی کوڕی ئەنەسی نەخعی و شەمری کوڕی زیلجەوشەن بوون، سەرگەورەکەشیان عوبەیدوڵلای کوڕی زیاد بووە، جا هەم عوبەیدوڵلا و هەم شەمریش لە شیعەکەی عەلین :

١. عوبەیدوڵلای کوڕی زیاد: طوسي لە کتێبی (الرجال)ەکەیدا باسیکردوە و لە هاوەڵانی عەلی هەژماری کردووە(٢).

٢. شەمری کوڕی زیلجەوشەن: نەمازی شەهرودی لە بارەی شەمرەوە ئەڵێ: لە صیففیندا لەڕیزی سوپاکەی ئەمیرولمؤمنین علیه السلام بووە (٣).

کوشتنی حوسەین لە موسیبەتە گەورەکانە

بێگومان کوشتنی حوسەین رضي الله عنه لەو موسیبەتە گەورانەیە کە بەسەر موسڵماناندا هات، چونکە سەر زەوی کچەزای پەیامبەرێکی تری تێدا نەبوو

(٢) رجال الطوسي ص٥٤ ترجمة(١٢٠) ط١المطبعة الحيدرية ـ النجف١٩٦١م، تحقيق: محمد صادق بحر العلوم.

(٣) (مستدركات علم رجال الحديث) للعلامة علي النمازي الشهرودي، مؤسسة النشر الاسلامي ـ ١٤٢٥هـ (٤/٢٢٠) ترجمة (٦٨٩٩).

جگە لەو نەبێ و بە مەزلۆمیش کوژرا -خوا لە خۆیی و ئال و بەیتەکەی ڕازی بێ-، هەر بۆیە کو شتنەکەی بە نیسبەت مو سڵمانانی سەر زەویەوە موسیبەتێکی زۆر گەورە بوو و بۆ خۆیشی شەهیدی و ڕیزلێگرتن و پلە بەرزکردنەوە و نزیك بوونەوەبوو لە خوا، کە هەڵی بژارد بۆ ئاخیرەت و نازو نیعمەتی ئەو بەهەشتە لە جیاتی ئەم دونیا سەخت و ناڕەحەتە.

شیخ الاسلام ئیبن تەیمیە -بە ڕەحمەت بێ- لە بارەی بکوژانی حوسەینەوە ئەڵێ: «ئەوە شی حوسەینی کوشت، یا هاوکاری کرد، یا ڕازی بوو بەکوشتنی، لە عنەتی خوا و مەلائیکەت و هەموو خەڵکی لێبێ».

بەڵام ئەشڵێین: خۆزگە دەرنەچووبایە، بۆ ئەو مەبەستەش زۆرێك هاوەڵە بەڕێزەکان ڕێگریان لێکرد، ئەم دەرچوونەی وای لەو زۆردار و زاڵمانە کرد دەستیان بچێتە خوێنی کچەزاکەی پەیامبەری خوا ﷺ و پاشانیش بە مەزلۆمی شەهیدی بکەن، بەڕا ستی ئەوەندە شت لە کوشتنەکەی کەوتەوە کە ئەگەر لە شارەکەی خۆی دەرنەچوایە ئەوانە ڕوی نەدەدا.

بەڵام کاری خوایە جل جلالە، هەر چییەك خوا تەقدیری بکا ئەبێ و با خەڵکیش نەیەوێ.

دوای ئەوساش کوشتنی حوسەین لە کوشتنی پەیامبەران مەزن تر نییە، ئەوەتا پەیامبەر یەحیا سەلات و سەلامی خوای لەسەر، سەریان بڕی و هێنایان کردیان بە مارەیی ئافرەتێکی داوێن پیس، هەروەها زەکەریا هەر بەکوشتن چوو و عومەر و عوسمان و عەلیش هەر هەموویان بە کوشتن

ڕۆیشتن، ئەمانە هەموویان لە حوسەین باشترن خوا لەوان و لە ئەمیش ڕازی بێ، هەر بۆیە جیاوازی کردن لە نێوان شەهیدەکانی صەحابە وئال وبەیت بەڵگەی بونی هەوا وئارەزو ومەرامی خراپە، وجائیز نییە مرۆڤ کاتێك یادی کوشتنی حوسەین بکات دەست بکات بە لە خۆدان ودەم وچاو ڕنین وئەوانە، هەموو ئەمانە لەشەرعدا نەهی لێکراوە، ئەوەتا پەیامبەری خواﷺدەفەرموێت: «لَيْسَ مِنَّا مَنْ لَطَمَ الخُدُودَ وَ شَقَّ الجُيُوبَ»[1]، واتە: (لە ئێمە نییە ئەوەی لە گۆنایی دەدا و سنگی دەدرێ).

هەروەها دەفەرموێ: «أَنَا بَرِيءٌ مِنَ الصَّالِقَةِ وَالحَالِقَةِ وَالشَّاقَّةِ»[2]، واتە: (من بەریم لەو ئافرەتەی شیوەن دەکا و لەوەی قژی دادەڕنێ و لەوەی لە سنگی دەدا ودایدەڕنێ).

الصالقة: ئەو ئافرەتەیە بە دەنگی بەرز دەگری و شیوەن دەکا.

الحالقة: ئەو ئافرەتەیە قژی دادەڕنێ.

الشاقة: ئەو ئافرەتەیە لە سنگی دەدا و دایدەڕنێ.

---

(١) (صحيح البخاري) كتاب الجنائز، باب ليس منا من شق الجيوب حديث (١٢٩٤). و (صحيح مسلم) كتاب الايمان، باب تحريم ضرب الخدود (١٠٣).

(٢) (صحيح البخاري (كتاب الجنائز، باب ما ينهى من الحلق عند المصيبة (١٢٩٦). و(صحيح مسلم)كتاب الايمان، باب تحريم ضرب الخدود وشق الجيوب والدعاء بدعوى الجاهلية، حديث رقم (١٤٠/١٦٧).

هەروەها پەیامبەری خوا ﷺ دەفەرمویّت: «إِنَّ النَّائِحَةَ إِذَا لَمْ تَتُبْ فَإِنَّهَا تُلْبَسُ يَوْمَ القِيَامَةِ دِرْعًا مِنْ جَرَبٍ وَسِرْبَالًا مِنْ قَطِرَانٍ»[1]. واتە: (ئەگەر شیوەنکەر تەوبە نەکات، ئەوا لە ڕۆژی قیامەتدا قەمیسێکی گەڕی و خوریان و پۆشاکێکی قەترانی دەکرێتە بەری).

بۆیە پێویستە لەسەر موسڵمان ئەگەر موسیبەتێکی ئاوها ڕویدا، ئەوە بڵێت کە خوای پایەبەرز فەرموویەتی: ﴿ٱلَّذِينَ إِذَآ أَصَٰبَتۡهُم مُّصِيبَةٞ قَالُوٓاْ إِنَّا لِلَّهِ وَإِنَّآ إِلَيۡهِ رَٰجِعُونَ﴾ {البقرة: ١٥٦}. واتە: (ئەوانەی کە هەرکات تووشی بەڵا و موسیبەتێك دەبن، دەڵێن: ﴿إِنَّا لِلَّهِ وَإِنَّآ إِلَيۡهِ رَٰجِعُونَ﴾ ئێمە هەر هی خواین و سەرەنجامیشمان هەر بۆ لای ویە).

هەڵوێستی خەڵك لە کوشتنی حوسەین:

خەڵك لە کوشتنی حوسەین دەبنەوە سێ کۆمەڵەوە:

کۆمەڵەی یەکەم: وا دەبینن کوشتنی حوسەین هەق بووە، چونکە خروجی لە پێشەوای موسڵمانان کردووە و ویستوویەتی کۆکی و تەبایی موسڵمانان تێك بدا. هەروەها ئەڵێن پەیامبەری خوا ﷺ فەرموویەتی: «هەرکەس هات و ئێوەش پێشەوایەکی خۆتان هەبوو کاروباری بەڕیوە دەبردن، جا ویستی کۆمەڵەکەتان تێك بشکێنێ، هەرکەسێك بووە بیکوژن،

(١) (صحيح البخاري) كتاب الجنائز، باب ما ينهى من الحلق عند المصيبة (١٢٩٦). و(صحيح مسلم)كتاب الايمان، باب تحريم ضرب الخدود وشق الجيوب والدعاء بدعوى الجاهلية، حديث رقم (١٦٧/١٤٠).

کائنا من کان»[1]. جا حوسەینیش ویستوویەتی کۆمەڵی موسڵمانان تێکدا و پەیامبەریش ﷺ دەفەرموێت: «اقتلوه کائنا من کان» بۆیە کوشتنەکەی ڕاستە، ئەمەش ووتەی (ناصبیەکانە)[2]، کە ڕقیان لە حوسەینی کوڕی عەلی کوڕی ئەبو تالبە -ڕەزای خوا لە خۆیی و لە بابی بێ-.

کۆمەڵەی دووەم: ئەڵێن: حوسەین ئەو ئیمامەیە کە گوێڕایەڵی واجب بووە و پێویست بوو کارەکە تەسلیم بەم بکرایە. ئەمەش قسەی شیعەکانە.

کۆمەڵەی سێیەم: کە ووتەی ئەهلی سوننەت و جەماعەتە، ئەڵێن: بە مەزلۆمی کوژراوە، بەڵام کاربەدەست نەبووە واتە ئیمام نەبووە، وەکو خارجیەکیش نەکوژراوە، بەڵکو بە مەزلۆمی کوشتیان و شەهیدیان کرد هەروەکو پەیامبەرﷺ دەفەرموێ: (حەسەن و حوسەین گەورەی گەنجانی بەهەشتن)[3]. هەروەك ویستیشی بگەڕێتەوە، یان بڕوات بۆلای یەزید لە شام، بەڵام ئەوەبو ڕێگریان لێکرد و وازیان لێ نەهێنا هەتا نەبێتە دیلی ژێر دەستی کوڕەکەی زیاد.

---

(١) (صحيح مسلم)كتاب الامارة، باب حكم من فرق أمر المسلمين وهو مجتمع، حديث رقم (١٨٥٢).

(٢) الناصبە: ئەوانەن کە ڕقیان لە عەلی و خانەوادەکەیەتی.

(٣) (أخرجه الترمذي) كتاب المناقب، باب مناقب الحسن والحسين حديث (٣٧٦٨).

ئەوەی ڕویدا بە هۆی دەرچونی حوسەینەوە، پێمان نالێ دەرچون خرا پەی لێدەکەوێتەوە؟

حوسەین پابەند بو بە کۆمەڵی موسڵمانانەوە ولە دەرچونەکەی فەرمووی: ڕێگەم بدەن دەڕۆم بۆلای یەزید، بەڵام عوبەیدوڵڵا ڕازی نەبو.

ئیبن تەیمیە لە ((منهاج السنه)) دەفەرموێ: ((إنه رضي الله عنه لم يفرق الجماعة ولم يقتل إلا وهو طالب للرجوع إلى بلده أو إلى الثغر إو إلى يزيد داخلا في الجماعة معرضا عن تفريق الأمة)).

هەندێك بە ئالوبەیت پارە دەردەكەن

هەندێك بە ئالوبەیت پارە دەردەكەن ئەمەش بە شاهیدی خودی ئالوبەیت ڕەزای خوایان لێبێت، تەنانەت كە وتویانە وەرە بۆ عێراق ڕیوایەت هەیە ئەڵێ بۆ ئەوەبو ە پارەیان پێدەربكەن.

لە البدایە والنهایە هاتوە ئەڵێ: موحەممەدی كوڕی حەنەفیە كە یەكێكە لە سەرانی ئالوبەیت كاتێك ئامۆژگاری حوسەینی كرد نەڕوات، پێی وت: ((إنما يريدون أن يأكلوا بنا ويشيطوا دماءنا))، واتە: ((ئەمانە ئەیانەوێت پارەمان پێوە دەركەن)).

دوو بیدعەی تازە دوای كوشتنی حوسەین :

شێخ الإسلام ئیبن تەیمیە دەڵێ: (دوای كوشتنی حوسەین خەڵك دوو بیدعەیان داهێنا:

یەکەمیان: بیدعەی غەمباری و شیوەنکردن لە ڕۆژی عاشورادا، بە لە گۆنا دان و هاوارکردن و گریان و تینویەتی و خوێندنەوەی شیوەننامە و لاواندنەوە، کە ئەمانە سەردەکێشی بۆ جنێو و نەفرەتکردن لە پێشینیان و تاوانبارکردنی خەڵکانێکی بێ تاوان تەنانەت جنێو بە (پێشکەوتووە یەکەمەکان) (السابقون الأولون) دەدرێت، هەروەها سەرگوزە شتەی کو شتنەکەی دەخوێنرێتەوە کە زۆربەی درۆ و دەلەسەیە، جا ئەو کەسەی کە ئەم کارەی داهێناوە مەبەستی کردنەوەی دەرگای ئاشوب و بەش بەش کردنی ئوممەت بووە، وەگەرنا مانای چییە ئەم یادە هەموو ساڵێك دووبارە بکرێتەوە و خوێن برێژرێ و ڕابردو گەورە بکرێتەوە خۆ پێوەی پەیوەست بکرێ و باوش بکرێتە گۆڕەکان).

دووەمیان: بیدعەی خۆشی و شادی و دابەشکردنی شیرینی و بەخشین بە منداڵ و خێزان لە ڕۆژی کوشتنی حوسەیندا.

لە کوفەدا خەڵکانێك هەبوون لایەنگری ئال و بەیت بوون لە سەروی هەموویانەوە موختاری کوڕی ئەبو عوبەیدی موتەنەبیئی درۆزن لەگەڵ خەڵکانێکی تردا کە ڕقیان لە ئال و بەیت بوو لە سەروی هەموویانەوە حەجاجی کوڕی یوسفی سەقەفی، جا بیدعە بە بیدعە چارەسەر ناکرێ بەڵکو بە بەرپاکردنی سوننەتی پەیامبەر دەبێتﷺ هەروەك خوای باڵا دەفەرموێ: ﴿ٱلَّذِينَ إِذَآ أَصَٰبَتۡهُم مُّصِيبَةٞ قَالُوٓاْ إِنَّا لِلَّهِ وَإِنَّآ إِلَيۡهِ رَٰجِعُونَ﴾{البقرة١٥٦}.

هەڵوێستی یەزید لە بەرامبەر کوشتنــی حوسەین رضي الله عنه

یەزید دەستی لە کوشتنی حوسەیندا نەبووە، ئەمەش دیفاعکردن نییە لە یەزید بەڵکو دیفاعکردنە لە هەق، لەوەو پێشـــیش ڕونمان کردەوە کە کێ حوسەینی کوشتووە.

بەڵام لەگەڵ ئەوەشــدا ئەهلی ســوننەت وجەماعەت بە هیچ شـێوەیەك خۆشیان بە یەزیددا نایەت ، هەروەکو لە سەلەفەوە هاتووە و فەرمویانە: بۆ کەســـێك هەیە کە بڕوای بە خواو بە ڕۆژی دوایی هەبێت ویەزیدی خۆش بوێت؟! جا ئەهلی سوننە خۆشیان بە یەزیددا، بەڵام ئەوەی هەق بێت ڕوونی دەکەنەوە، چونکە هەق لەهەر کەسێکی تر عەزیزترە، جا ئەهلی سوننە نە زیاد ئەڵێن و نە کەم، نە خۆشمان ئەوێ و نە لەعنەتی لێ دەکەین، بەڵام ئەوە ڕاســـتیەکە و ئەبێت ڕوون بکرێتەوە، هەق هەقە وئەبێت بگوترێت، چونکە خەڵکانی نەیار و ناحەز لە باسکردنی ئەمەدا مەرام و ئامانجی تریان هەیە.

هەروەها یەزید کە عوبەیدوڵڵای کوڕی زیادی نارد بۆ ئەوەبوو نەهێڵێت بێتە کوفەوە، فەرمانی کوشـــتنی پێنەکرد، بەڵکو خودی حوســـەین رضي الله عنه گومانی خێری بە یەزید هەبوو کاتێك وتی: (یان ئەوەتا ڕێگەم بدەن بڕۆم بۆلای یەزید و بەیعەتی بدەمێ).

‹ به كۆدەنگی مێژوونوسان یەزید حوسەینی نەكوشتوە ›

شیخ الاسلام ئیبن تەیمیە ئەڵێ: (بە ئیتفاقی ئەوانەی مێژوو دەگوازنەوە یەزید فەرمانی بە كوشتنی حوسەین نەكردووە، بەڵام بۆ ئیبن زیادی نووسی كە نەهێڵێت حوسەین ببێتە والی عێراق و كاتێكیش هەواڵی كوشتنی حوسەین گەیشتە یەزید نارەحەتی خۆی دەرخست و گریانیش لەماڵەكەیەوە بیسترا وە یەكێكیانی بە دیل نەگرت و بەڵكو ڕێزی لە ئەهل و بەیتەكەی گرت و ڕێگەشی دان تا گەڕانەوە شوێنی خۆیان.

ئەمما ئەو ڕیوایەتانەی باس لەوە دەكەن كە بێ ڕێزی بەرانبەر ئافرەتانی خانەوادەی پەیامبەر ﷺ كردووە و وەكو دیلی جەنگ براون بۆ شام و لەوێش بەهەمان شێوە بێڕێزیان لە ئاست كراوە، ئەمانە هەر هەمووو ووتەی پوچن، بەڵكو بەنی ئومەییە بەنی هاشمیان زۆر بە ڕێزدار تەماشا كردوە، تەنانەت كاتێك حەجاجی كوڕیی یوسفی سەقەفی ڕۆیشت فاتیمەی كچی عەبدوڵڵای كوڕی جەعفەری خواست، عەبدولمەلیكی كوڕی مەڕوان ئەم كارەی قبوڵ نەكرد و فەرمانی كرد بە حەجاج وازی لێ بێنێ و تەڵاقیدا، جا ئەوان بەنی هاشمیان بە گەورە وگران تەماشا كردووە، تەنانەت هەرگیز ڕۆژێك لە ڕۆژان هیچ ئافرەتێكی هاشمی نەكراوەتە كەنیزەك).

جا بۆیە ئافرەتی هاشمی لەو ماوەیەدا هەمیشە زۆر بەڕێز و گرانەوە تەماشا كراوە.

یان دەگوترێ سەری حوسەین براوە بۆ یەزید، ئەمیش بە هەمان شێوە ئیسپات نەبووە، بەڵکو سەری حوسەین هەر لە لای عوبەیدوڵڵا بوو لە کوفە، پاشان حوسەین نێژرا و کەس شوێنەکەی نازانێت، بەڵام ئەوەی مەشهورە هەر لە کەربەلا لە شوێن کوشتنەکەی سپاردویانە.

هەڵوێستی ناوەند لە ئاست یەزید:

شیخ الاسلام ئیبن تەیمیە دەڵێ: خەڵك لە ئاست یەزید دوو پەڕ و ناوەندێکن:

دەستەی یەکەم: دەمارگریان بۆی هەیە و خۆشیان دەوێ و تەنانەت ئیددیعای پەیامبەرایەتی و مەعصومەتیشی بۆ دەکەن.

دە ستەی دووەم: دەمارگریان لە سەری هەیە و ڕقیان لێیەتی و تەنانەت کافری دەکەن و وا دەبینن کە مونافیق بووە و لە ڕوکەش خۆی بە مو سڵمان پیشانداوە و بەڵام بەدڵ مونافیق بووە و ڕقی لە پەیامبەر بووە ﷺ.

ئینجا ئەڵێ [واتە ئیبن تەیمیە]: (هەردوو بۆچوونەکە هەڵەیە، ئەو پیاوە پاشایەك بووە لە پاشاکانی موسڵمانان و خەلیفەیەك بووە لە خەلیفە پاشاکان نە ئەمەو نە ئەوە.

سەبارەت بە کو شتنی حو سەین ئەوا بێگومان بە مەزڵومی کوژرا و شەهیدکرا هەروەك هاو شێوەکانی تری چۆن بە مەزڵومی کوژران و شەهید کران، کوشتنی حوسەینیش سەرپێچی کردنی خوا و پەیامبەرە بۆ ئەو کەسەی کوشتوویەتی یان هاوکاری کردووە یان پێی ڕازی بووە، ئەمەش

کارەساتێك بوو تووشی موسڵمانان هات بە هۆی خێزانی وی و هی تریشەوە، بۆ خۆیشی شەهادەت و پلە بەرزی و پایە بڵندیە).

ئایا دروستە نەفرەت لە یەزید بکرێت؟

لەوانەیە لە گرنگترین ئەو ڕوداوانەی کە لە سەردەمی یزید دا ڕویدا بێت ڕووداوی (حەڕرە) و کوشتاری عەبدوڵڵای کوڕی زوبەیر و کوشتنی حوسەینی کوڕی عەلی بوو بێت.

بەم هۆیەوە هەندێك نەفرەتکردن لە یەزیدی کوڕی موعاویە بە جائیز دەزانن، هەندێکی تریش بە پێچەوانەوە، جا ئەوەی نەفرەتکردن لە یەزید بە جائیز دەزانێت پێویستی بە سەلماندنی سێ شت هەیە :

یەکەم: بیسەلمێنێت کەوا فاسق بووە.

دووەم: بیسەلمێنێت کە ئەو لەو فاسقیەی تەوبەی نەکردووە، چونکە ئەگەر بێ باوەڕ تەوبە بکات خوای لێی وەردەگرێت، چ جای فاسق؟

سێیەم: بیسەلمێنێت نەفرەتکردن لە کەسێکی دیاریکراو جائیزە.

نەفرەتکردن لە مردوویەکی دیاریکراو جائیز نییە، کە نەخوا و نە پەیامبەری خوا ﷺ نەفرەتیان لێ نەکردبێت، لە پەیامبەری خواوە ﷺ چەسپاوە فەرمویەتی: «لا تَسُبُّوا الأَمْوَاتَ فَإِنَّهُم قَدْ أَفْضَوْا إِلَى مَا

قَدَّمُوا»[1]. واتە: (جوێن بە مردووان مەدەن، چـــونکە ئەوان ئەوەی کە پێشیان خستبوو پێی گەیشتن).

جا دینی خوایش، لەســـەر جوێن بازی بەرپا نەبووە، بەڵکو لەســـەر ڕەوشت جوانی بەرپا بووە، هەر بۆیە جوێندان لە دینی خوای گەورەدا بەهیچ شـــێوەیەك جێی نابێتەوە، بەڵکو پەیامبەری خواﷺ دەفەرموێت: (سِـبَابُ الْمُسْلِمِ فُسُوقٌ وَقِتَالُهُ كُفْرٌ) واتە: جوێندان بە موسڵمان فاسقێتیە و دەرچوونە لە فەرمانی خوا و کوشتار لەگەڵ کردنیشی کوفرە)[2].

هەروەها دەفەرموێ: (لَيْسَ الْمُؤْمِنُ بِالطَّعَّانِ ، وَلا اللَّعَّانِ ، وَلا الْفَاحِشِ ، وَلا الْبَذِيءِ) واتە: موسڵمان تانە وەشێنەر و نەفرەت وەشێنەر و جوێندەر و زمان پیس و بەد ئەدەب نییە.

وەکو دەردەکەوێت جوێندان بە موســـڵمان فاســـقێتیە، جا کەســـیش نەیگووتووە یەزید لە دین دەرچـــووە، بەڵکو گەورەترینی ئەوەی لەســـەری دەگوترێ: فاسق بووە.

ئەمەش هەروەکو ڕونمان کردەوە بەندە لەسەر سەلماندنی ئەو فاسیقێتیەی کە لە یەزید دا هەبووە، زانینی ئەوەش لای خوای بەرز و پیرۆزە.

---

(١) (صحيح البخاري) كتاب الجنائز، باب ما ينهى عن سب الأموات، حديث (١٣٩٣).

(٢) (صـحيح البخاري)كتاب الايمان، باب خوف المؤمن أن يحبط عمله، حديث (٤٨).. و(صـحيح مسلم)كتاب الايمان، باب بيان قول النبي ﷺ سباب المسلم فسوق وقتاله كفر حديث (٦٤).

ئەوەتا پەیامبەری خوا ﷺ دەفەرموێ: (یەکەم سوپایەك كە غەزای شاری قەیسەر دەکەن خودا لێیان خۆش بووە)[1].

جا ئەم سوپایە بە سەرکردایەتی یەزیدی کوڕی موعاویە بووە، لە ساڵی ٤٩ ك، دەڵێن هەندێك لە هاوەڵە بەڕێزەکانی لەگەڵدا بووە وەکو: ئیبن عومەر و، ئیبن زوبەیر و، ئیبن عەبباس و، ئەبوو ئەیوب.

ئیبن کە سیر دەڵێ: (بەڕا ستی یەزید هەڵەیەکی زۆر خراپی کرد کاتێك لە ڕوداوی (حەڕرە)دا فەرمانی کرد بە ئەمیری سوپاکەی موسلیمی کوڕی عوقبە، سێ ڕۆژ مەدینە حەلاڵ کا، کە بەهۆیەوە ژمارەیەکی زۆر سەحابە و منداڵی سەحابە کوژرا).

جا پوختەی ووتە: ئەوەیە دەیدەینە دە ست خواوە، هەروەکو زەهەبی لە بارەیەوە دەڵێت: (لا نسبه ولانحبه) ، نە جوێنی پێدەدەین نە خۆشمان دەوێ.

شیخ الإسلامیش دەفەرموێ: «لە سەلەفیشەوە هەر ئەوە هاتوە وتویانە نە خۆشیمان دەوێت نە جوێنیشی پێدەدەین».

هەندێکیشیان وتویانە: «بۆ مەگەر کەسێك بڕوای بە خوا وڕۆژی دوایی هەبێت خۆشی بە یەزیدا دێت».

وصلى اللهُ وسلَّمَ وباركَ على نبيِنا محمدٍ وعلى آلِهِ وصحبِه.

* * *

---

(١) (صحيح البخاري)كتاب الجهاد، باب ماقيل في قتال الروم حديث(٢٩٢٤).

پێڕست

ڕێخۆشکار ٥
پێشەکی ٦
هاوەڵان هەمویان برای یەك بوون ١٢
ئەبێت مێژو بە وردی بخوێنینەوە ١٣
بەیعەت دەدرێ بە یەزیدی کوڕی موعاویە : ١٤
هەڵوێستی ئەهلی سوننەت و جەماعەت لە بەرامبەر بەیعەتدان بە
یەزیدی کوڕی موعاویە: ١٥
ئایا یەزید شیاو بووە بۆ خیلافەت؟ ١٦
بەیعەت دەدرێت بە یەزید وحوسەینیش ڕەدی دەکاتەوە............ ١٧
خەڵکی عێراق نامە بۆ حوسەین دەنێرن : ١٨
حوسەین موسلیمی کوڕی عەقیل دەنێرێت : ١٨
عوبەیدوڵڵای کوڕی زیاد دەکرێت بە ئەمیری کوفە : ١٩
دەرچوونی حوسەین رضي الله عنه بۆ کوفە : ٢٠
خەڵکی کوفە پشتی موسلیمی کوڕی عەقیل بەر دەدەن ٢١
بەرهەڵستی هاوەڵان لە دەرچوونەکەی حوسەین : ٢٣
حوسەین دەگاتە قادسیە: ٢٥
حوسەین دەگاتە کەربەلا: ٢٦
حوسەین ئامۆژگاری سوپای کوفە دەکا و خوایان بیر دێنێتەوە: ٢٨
شەڕ لە نێوان هەردولا ڕو دەدات ٣٠
کێ لە خانەوادەکەی پەیامبەر کوژرا؟ ٣١
ئەوەی دەگوترێ لە بارەی کوشتنی حوسەینەوە رضي الله عنه ٣٢
خەڵکی کوفە تۆڵە لە نەفسی خۆیان دەکەنەوە ٣٤

سزای دونیا پێش دواڕۆژ: ٣٥
کێ حوسەینی کوشت رضي الله عنه؟ ٣٦
غەدری خەڵکی کوفە کە بکوژی حوسەینن: ٣٨
کێ دەستی ڕاستەوخۆی لە کوشتنی حوسەیندا رضي الله عنه هەبوو؟ ٤٦
کوشتنی حوسەین لە موسیبەتە گەورەکانە ٤٦
هەڵوێستی خەڵك لە کوشتنی حوسەین: ٤٩
ئەوەی ڕویدا بە هۆی دەرچونی حوسەینەوە، پێمان ناڵێ دەرچون خراپەی لێدەکەوێتەوە؟ ٥١
هەندێك بە ئالوبەیت پارە دەردەکەن ٥١
دوو بیدعەی تازە دوای کوشنتی حوسەین: ٥١
هەڵوێستی یەزید لە بەرامبەر ٥٣
کوشتنی حوسەین رضي الله عنه ٥٣
«بە کۆدەنگی مێژوونوسان یەزید حوسەینی نەکوشتوە» ٥٤
هەڵوێستی ناوەند لە ئاست یەزید: ٥٥
ئایا دروستە نەفرەت لە یەزید بکرێت؟ ٥٦
پێڕست ٥٩